

Hemşirelikte Eleştirel Düşünme

Editörler

Arzu Akman YILMAZ

Ganime Esra SOYSAL

© Copyright 2023

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi AŞ'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN	Sayfa ve Kapak Tasarımı
978-625-399-531-7	Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı	Yayıncı Sertifika No
Hemşirelikte Eleştirel Düşünme	47518
Editörler	Baskı ve Cilt
Arzu Akman YILMAZ ORCID iD: 0000-0003-0232-5987 GANİME ESRA SOYSAL ORCID iD: 0000-0002-8291-4310	Vadi Matbaacılık
Yayın Koordinatörü	Bisac Code
Yasin DİLMEN	MED058000
	DOI
	10.37609/akya.2966

Kütüphane Kimlik Kartı

Hemşirelikte Eleştirel Düşünme / editörler : Arzu Akman Yılmaz, Ganime Esra Soysal.

Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2023.

155 s. : şekil, tablo. ; 160x235 mm.

Kaynakça ve indeks var.

1. Tıp--Hemşirelik.

UYARI

Bu üründe yer alan bilgiler sadece lisanslı tıbbi çalışanlar için kaynak olarak sunulmuştur. Herhangi bir konuda profesyonel tıbbi danışmanlık veya tıbbi tanı amacıyla kullanılmamalıdır. Akademisyen Kitabevi ve alıcı arasında herhangi bir şekilde doktor-hasta, terapist-hasta ve/veya başka bir sağlık sunum hizmeti ilişkisi oluşturmaz. Bu ürün profesyonel tıbbi kararların eşleniği veya yedeği değildir. Akademisyen Kitabevi ve bağlı şirketleri, yazarları, katılımcıları, partnerleri ve sponsorları ürün bilgilerine dayalı olarak yapılan bütün uygulamalardan doğan, insanlarda ve cihazlarda yaralanma ve/veya hasarlardan sorumlu değildir.

İlaçların veya başka kimyasalların reçete edildiği durumlarda, tavsiye edilen dozumu, ilacın uygulanacak süresi, yöntemi ve kontraendikasyonlarını belirlemek için, okuyucuya üretici tarafından her ilaca dair sunulan güncel ürün bilgisini kontrol etmesi tavsiye edilmektedir. Dozun ve hasta için en uygun tedavinin belirlenmesi, tedavi eden hekimin hastaya dair bilgi ve tecrübelerine dayanak oluşturması, hekimin kendi sorumluluğundadır.

Akademisyen Kitabevi, üçüncü bir taraf tarafından yapılan ürüne dair değişiklikler, tekrar paketlemeler ve özelleştirmelerden sorumlu değildir.

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi AŞ

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Hemşirelik, sağlık alanında bir sanat ve bilim olarak varlığını sürdürmektedir. Ancak günümüzde, hasta bakımının karmaşıklığı ve çeşitliliği, sağlık profesyonellerini daha önce hiç olmadığı kadar zorlamaktadır. Bakım ve tedavi sürecini yönetirken tüm bu karışık bilgileri bir araya getirip çözüm üretebilmek çoğu zaman farklı bir açıdan bakmayı gerektirir. İşte tam bu noktada eleştirel düşünme yeteneği, hemşirelik sürecini profesyonelce yürütebilmek, sorgulamak, farklılıkları keşfetmek, hasta bakımını bireyselleştirebilmek adına meslektaşlarımıza ve öğrencilerimize yeni bir pencere açabilir.

Eleştirel düşünme yaradılışımızda doğal olarak var olmayıp gelişimsel yolculuğumuzda edinilmesi ve sürekli üzerinde çalışılması gereken bir düşünme biçimidir. Bununla birlikte insanın ve eleştirel düşünmenin doğasından kaynaklanan bazı engeller eleştirel düşünmeyi önleyebilmektedir. Bu güçlükler rağmen eleştirel düşünme öğretiler, öğrenilebilir ve geliştirilebilir. Bu eğitimciler ve öğrencilere eleştirel düşünme becerilerini geliştirmede açıkça bir sorumluluk yüklemektedir. Halbuki eğitimcilerin de yeterli düzeyde eleştirel düşünme becerilerine sahip olmadığı düşünüldüğünde onlara yol gösterecek basit, kolay anlaşılır ve çeşitli egzersizlerle desteklenen bir rehber ihtiyacı vardır. Editörler hemşirelik öğrencilerinin eğitimine ilişkin deneyimlerinde bu konudaki ihtiyacı açıkça görmüş hem kendi eleştirel düşüncelerini geliştirebilmek hem de öğrencilerini bu süreçte destekleyebilmek için alana özgü örnekler sunan bir kaynak arayışı içinde olmuşlardır. Sonunda eleştirel düşünme veya felsefe veya psikoloji alanının uzmanı olmamalarına rağmen hemşirelikte eleştirel düşünmeyi detaylı bir şekilde ele alan Türkçe bir kaynak oluşturmak; öğrencilerin, hemşirelerin ve hemşire eğitimcilerin gereksinimlerine yönelik içerik sunabilmek motivasyonu ve değerli yazarların katkılarıyla bu kitabı alana sunmuşlardır.

Bu eser, öğrencilerin ve hemşirelerin günlük uygulamalarında karşılaştıkları zorlukları aşmada eleştirel düşünme becerilerini nasıl kullanabileceklerini anlamalarına yardımcı olmayı, hasta bakımında eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik pratik stratejilere odaklanarak kanıt temelli karar alabilme yeteneklerini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Her bölüm, hemşirelere eleştirel düşünme becerilerini uygulamada yardımcı olacak pratik bilgilerle doludur.

Sonuç olarak, “Hemşirelikte Eleştirel Düşünme” kitabının, öğrencilerin ve hemşirelerin hasta bakımındaki deneyimlerini güçlendirmelerine ve eleştirel

Önsöz

düşünme becerilerini geliştirmelerine katkı sağlayacağına inanıyoruz. Umarız ki; bu eser hem akademik dünyada hem de klinik uygulamada hemşireliğe önemli bir değer katar.

Okuyucularımıza sonsuz saygılarımızla...

Editörler

Dr. Öğr. Üyesi Arzu AKMAN YILMAZ

Dr. Öğr. Üyesi Ganime Esra SOYSAL

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1	Düşünme ve Düşünme Türleri.....	1
	<i>Ganime Esra SOYSAL</i>	
Bölüm 2	Eleştirel Düşünme ve Önemi.....	15
	<i>Arzu AKMAN YILMAZ</i>	
	<i>Simge ÇOŞKUN PALAZ</i>	
Bölüm 3	Eleştirel Düşünme ve Eleştirel Düşünme ile İlişkili Kavramlar.....	25
	<i>Nurhan ÇİNGÖL</i>	
Bölüm 4	Eleştirel Düşünür Olmak	37
	<i>Arzu ÖZCAN İLÇE</i>	
Bölüm 5	Eleştirel Düşünme Stratejileri.....	57
	<i>Hamit COŞKUN</i>	
Bölüm 6	Eleştirel Düşünmenin Eğitime Yansımaları.....	69
	<i>Simge ÇOŞKUN PALAZ</i>	
Bölüm 7	Eleştirel Okuma, Dinleme ve Yazma.....	83
	<i>Ganime Esra SOYSAL</i>	
Bölüm 8	Eleştirel Düşünmenin Değerlendirilmesi.....	101
	<i>Ahu ÇIRLAK</i>	
Bölüm 9	Eleştirel Düşünmeye Yönelik Engeller.....	117
	<i>Arzu AKMAN YILMAZ</i>	
Bölüm 10	Eleştirel Düşünme Egzersizleri.....	129
	<i>Şeyma DEMİR ERBAŞ</i>	
	<i>Elif GENÇER ŞENDUR</i>	

YAZARLAR

Prof. Dr. Hamit COŞKUN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Sosyal Psikoloji AD

Dr. Ahu ÇIRLAK

Güven Hastanesi Hemşirelik Hizmetleri Direktörlüğü

Dr. Öğr. Üyesi Nurhan ÇİNGÖL

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Hemşirelikte Yönetim AD

Dr. Öğr. Üyesi Şeyma DEMİR ERBAŞ

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü İç Hastalıkları Hemşireliği AD

Prof. Dr. Arzu ÖZCAN İLÇE

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Cerrahi Hastalıklar Hemşireliği AD

Dr. Öğr. Üyesi Simge ÇOŞKUN PALAZ

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Hemşirelik Esasları AD

Dr. Öğr. Üyesi Ganime Esra SOYSAL

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Cerrahi Hastalıklar Hemşireliği AD

Arş. Gör. Elif GENÇER ŞENDUR

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü İç Hastalıkları Hemşireliği AD

Dr. Öğr. Üyesi Arzu AKMAN YILMAZ

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü İç Hastalıkları Hemşireliği AD

Bölüm 1

DÜŞÜNME VE DÜŞÜNME TÜRLERİ

Ganime Esra SOYSAL¹

Giriş

Tüm canlılar milyonlarca yıldır hayatta kalmak adına koşullara uyum sağlayabilmek için yoğun bir mücadele içindedir. İnsanı diğer canlılardan farklı kılan beyni ve ona paralel olarak aklının gelişmiş olmasıdır. Bunu sağlayan gelişmiş beyin bölgeleridir. Tüm hayvanların beyinde bulunan ancak insanda fark yaratan daha karmaşık bir yapıya sahip olan “serebrum”, bilinci var eden, düşünceleri yaratan, benliğin farkında olmamızı sağlayan ve bu tip üst bilişsel fonksiyonların tümünün üretimini sağlayan beyin bölgesidir. Serebrum on milyonlarca nörondan oluşmaktadır. Nöronlar embriyonik gelişimin yedinci haftasında oluşmaya başlamaktadırlar. Nöronlar, nefes almaktan konuşmaya, yemek yemeye, yürümeye kadar her şeyi yapmanızı sağlamak için vücudunuzun her yerine mesajlar gönderen sinir hücreleridir. Nöronların önemli işlevlerinden biri de düşünmedir. İnsan beyinde 100 milyara yakın nöron olduğu tahmin edilmektedir. Nöronlar, komşu nöronlarda elektrik sinyallerini üreten ve nörotransmitterler olarak bilinen beyin kimyasallarını serbest bırakır. Elektrik sinyalleri bir dalga gibi binlerce nörona yayılarak düşünce oluşumuna yol açar. Nöronların ağ örüntü sayısı ne kadar fazla olursa, bilgi işleme süreci o kadar güçlü olur.

Bir bilişsel fonksiyon olan düşünce nöral aktivitenin sağladığı eşsiz bir işlevdir. İnsanlar tamamen aynı mesajı, çok farklı bilgi arama veya işleme stratejileri kullanarak işleyebilirler. Bir düşünceyi veya tutumu anlamak ve üzerine düşünmek, nöronların ateşleme modelinde bir değişikliğe neden olur ve bu da sonunda yeni bir davranışa yol açar.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü
Cerrahi Hastalıklar Hemşireliği AD, gesrayuzden@ibu.edu.tr ,ORCID iD: 0000-0002-8291-4310

şemalar, alternatif bakış açılarını dikkate alma ve yaratıcı düşünme yeteneğimizi sınırlayabilir. Bilişsel esneklik, yeni durumlara veya problem çözüme görevlerine uyum sağlamak için farklı şemalar arasında uyum sağlama ve bunlar arasında geçiş yapma becerisini içerir (31,34).

Özetle, şemalar bilgiyi nasıl düşündüğümüzü, algıladığımızı, yorumladığımızı ve hatırladığımızı etkileyen bilişsel çerçeveler olarak hizmet eder. Düşünme süreçlerimizi şekillendirirler, dikkatimize ve yorumlamamıza rehberlik ederler ve hafızanın kodlanmasında ve hatırlanmasında rol oynarlar. Şemalar devam eden bilişsel süreçlerle değiştirilip uyarlandığından, düşünme ve şemalar arasındaki ilişki dinamiktir.

Sonuç

Bazen konuyu daha derinlemesine incelediğimizde eleştirel düşünme yapmanın düşünmenin eşanlamlısı olarak kullanıldığını görmekteyiz. Düşünmenin birçok yolu ve türü vardır. Eleştirel analiz, düşündüğünüzde yaptığınız bir şeydir, ancak gerçek derin düşünme, bağlantı kurma, tartışma ile tamamen aynı değildir. Fizyolojik ve psikolojik düşünme alanlarında keşfedilecek daha çok şey olduğunu ve düşünmenin kişiye özgü bir sanat olduğunu unutmamalıyız.

KAYNAKÇA

1. Smythe EA. Thinking. Nurse Educ Today. 2004;24(4):326–32.
2. TDK. Düşünme [Internet]. Türk Dil Kurumu Sözlükleri. 2023. Available from: <https://sozluk.gov.tr/>
3. Barnet S, Bedau HA. Critical thinking, reading, and writing : a brief guide to argument [Internet]. Eighth edi. New York; 2014. 561 p. Available from: <https://www.amazon.com/Critical-Thinking-Reading-Writing-Sylvan/dp/1457649977/>
4. Hahn G, Ponce-Alvarez A, Deco G, Aertsen A, Kumar A. Portraits of communication in neuronal networks. Nat Rev Neurosci [Internet]. 2019;20(2):117–27. Available from: <http://dx.doi.org/10.1038/s41583-018-0094-0>
5. Sabir Taştan N. Nöroplastisite'nin Etkileri Üzerine Bir Eğitim Programı ve Yeni Bir Teknik Önerisi: Süpürme Tekniği A Training Program On The Effects Of Neuroplasticity And A Suggestion Of A New Technique: Sweeping Technique. ODÜ Sos Bilim Derg. 2020;10(1):228–51.
6. Mulnix JW. Thinking Critically about Critical Thinking. Educ Philos Theory. 2012;44(5):464–79.
7. Karaman E. Descartes' in Epistemolojisinde Tanrı Fikri. J Anal Divin [Internet]. 2000;4:29–35. Available from: <https://dergipark.org.tr/en/pub/jad/article/803831%0Ahttps://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1322625>
8. Sticker M. Kant on thinking for oneself and with others—the ethical a priori, openness and diversity. J Philos Educ [Internet]. 2021 Dec 1;55(6):949–65. Available from: <https://doi.org/10.1111/1467-9752.12615>

9. Clark T. Martin Heidegger. Taylor & Francis; 2011.
10. Davis JB. Ludwig Wittgenstein. In: The Elgar Companion to John Maynard Keynes. Edward Elgar Publishing; 2019. p. 82–6.
11. Hussey E. Parmenides on thinking. *Common to Body Soul Philos Approaches to Explain Living Behav Greco-Roman Antiq.* 2006;13–30.
12. Lear J. Aristotle and logical theory. CUP Archive; 1980.
13. Wang J. The Importance of Aristotle to Design Thinking. *Des Issues* [Internet]. 2013 Apr 1;29(2):4–15. Available from: https://doi.org/10.1162/DESI_a_00206
14. Hintikka J. Aristotle's Theory of Thinking and Its Consequences for His Methodology BT - Analyses of Aristotle. In: Hintikka J, editor. Dordrecht: Springer Netherlands; 2004. p. 45–75. Available from: https://doi.org/10.1007/1-4020-2041-4_3
15. Hashem YK, Hussein AA. The Effect Of Teaching Geography On The Strategy Of Blended Education On Achievement And Development Of Scientific Thinking Among Students Of The College Of Basic Education. *PJAE. 2020;17(6):1567-214x.*
16. Leblebicioğlu G, Çapkinioğlu E, Peten DM, Schwartz RS. Lise Öğrencilerinin Bilimsel Araştırmancının Doğası Hakkındaki Görüşleri. *Eğit ve Bilim.* 2020;45(201):143–65.
17. Privitera GJ. Introduction to Scientific Thinking. *Res Methods Behav Sci* [Internet]. 2014;1–24. Available from: http://www.sagepub.com/upm-data/57731_Chapter_1.pdf
18. Woodcock BA. "The Scientific Method" as Myth and Ideal. *Sci Educ.* 2014;23(10):2069–93.
19. Stanovich KE. The Comprehensive Assessment of Rational Thinking. *Educ Psychol.* 2016;51(1):23–34.
20. Balevre P. Professional nursing burnout and irrational thinking. *J Nurses Staff Dev.* 2001;17(5):264–71.
21. Kitapçı İ. Rasyonaliteden İrrasyonaliteye: Davranışsal İktisat Yaklaşımı ve Bilişsel Önyargılar. *Maliye Araştırmaları Derg.* 2017;3(1):85–102.
22. Çakır Akkuş N, Senemoğlu N. Yükseköğretimde analitik düşünme becerileri. *Kastamonu Eğitim Derg.* 2016;24(3):1487–502.
23. Mayarni M, Nopiyanti E. Critical and analytical thinking skill in ecology learning: A correlational study. *JPBI (Jurnal Pendidik Biol Indones.* 2021;7(1):63–70.
24. Duff MC, Kurczek J, Rubin R, Cohen NJ, Tranel D. Hippocampal amnesia disrupts creative thinking. *Hippocampus.* 2013;23(12):1143–9.
25. Eren Şenaras A, Sezen HK. Sistem Düşüncesi . *J Life Econ.* 2017;4(1):39–58.
26. ALTIN M, SARACALOĞLU AS. Yaratıcı, Eleştirel ve Yansıtıcı Düşünme: Benzerlikler-Farklılıklar. *K Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Derg.* 2018;4(1):1–9.
27. Semerci Ç. Developing A Lateral Thinking Disposition (Latd) Scale: A Validity and Reliability Study/Yanal Düşünme Eğilimi (YADE) Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Eğitimde Kuram ve Uygul* [Internet]. 2016;12(1):358–71. Available from: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/eku/issue/26699/280892>
28. Şahin-Taşkın Ç, Esen-Aygün H. Öğretmen Adaylarının Düşünme Becerileri: Yanal Düşünme ile Bilişsel Esneklik Arasındaki İlişki. *Yaşadıkça Eğitim.* 2022;36(1):1–15.
29. Çetin S, Köse MS. Proaktif Kişiliğin Stratejik Düşünce Becerisine Etkisi. *Arş Gör Dr Mehmet Said KÖSE Bartın Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü.* 2017;8(16):65–84.
30. Purwaningsih WI, Astuti EP, Nugraheni P, Rizkyaningtyas NP. Characteristics of intuitive thinking in solve mathematical issue based on cognitive style. *J Phys Conf Ser.* 2019;1254(1).

31. Wood ML, Stoltz DS, Van Ness J, Taylor MA. Schemas and Frames. *Sociol Theory*. 2018;36(3):244–61.
32. Tesser A, Leone C. Cognitive schemas and thought as determinants of attitude change. *J Exp Soc Psychol* [Internet]. 1977;13(4):340–56. Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/002210317790004X>
33. Leschziner V, Brett G. Have Schemas Been Good To Think With?*. *Sociol Forum*. 2021;36(S1):1207–28.
34. Taylor MA, Stoltz DS. Concept Class Analysis: A Method for Identifying Cultural Schemas in Texts. *Sociol Sci*. 2020;7:544–69.

Bölüm 2

ELEŞTİREL DÜŞÜNME VE ÖNEMİ

Arzu AKMAN YILMAZ¹
Simge ÇOŞKUN PALAZ²

Giriş

Eleştirel düşünme, içinde bulunduğumuz çağın gerekliliklerinden olmakla birlikte, her bireyin günlük yaşamında yer alması gereken önemli bir beceridir (1). Eleştirel düşünmeyle ilgili pek çok tanım yapılmış olsa da ortak bir tanım birliği sağlanamamıştır. Bunun eleştirel düşünmenin doğasından kaynaklanması muhtemeldir. Eleştirel düşünmenin tanımı, ölçülmesi ve ilişkili teoriler konusu hala tartışılabilir da eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesinin gerekliliği yüzyılımızda oldukça kabul görmektedir (2,3). Eleştirel düşünme demokratik toplumların oluşmasında, vatandaşların kişisel gelişimlerini tamamlamalarında oldukça önemli görülmekte ve eğitim yaşantısının istendik bir hedefi olarak değerlendirilmektedir (2,4). Hemşirelikte ise, karmaşık, yoğun, hastaların ve sağlık sistemi yöneticilerinin beklentilerinin yüksek olduğu, teknoloji ile harmanlanmış, büyük veri yönetimini gerektiren bakım ortamlarında eleştirel düşünme olmazsa olmaz bir beceridir. Bu bölümde eleştirel düşünmenin tanımı yapılarak önemi üzerinde durulacaktır.

Eleştirel Düşünmenin Tanımı

Yargılama, ayırt etme ve değerlendirme anlamlarına gelen, Yunanca “kritikos” teriminden türetilen eleştirel kelimesi İngilizceye “critical”, Latinceye “criticus” olarak geçmiş ve diğer dillere de yayılmıştır. Kökü Sokrates’e kadar uzanan eleştirel düşünme kavramı, bir olguyu iyi ya da kötü tüm yönleri ile değerlendirme anlamını taşımaktadır (5). Amerikan Felsefe Birliği (APA) eleştirel düşünmeyi “yorumlama, analiz etme, değerlendirme ve çıkarımda bulunma ile sonuçlanan maksatlı ve özdenetimli bir yargı süreci” olarak tanımlamakla birlikte bu

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü İç Hastalıkları Hemşireliği AD, aayilmaz@ibu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-0232-5987

² Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Hemşirelik Esasları AD, coskunsimge@ibu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-3112-0588

Kaynakça

1. Aizikovitsh-Udi, E. ve Cheng, D. (2015). Developing Critical Thinking Skills from Dispositions to Abilities: Mathematics Education from Early Childhood to High School. *Creative Education*, 6, 455-462.
2. K. Larsson Understanding and teaching critical thinking a new approach *Int. J. Educ. Res.*, 84 (2017), pp. 32-42.
3. Nilson LB. *Infusing Critical Thinking Into Your Course*. 1.st editi. New York: Routledge, 2023. p. 28-44.
4. Manalo E, Kusumi T, Koyasu M, Michita Y, Tanaka Y. To what extent do culture-related factors influence university students' critical thinking use? *Think Ski Creat [Internet]*. 2013;10:121-32. Available from: <http://dx.doi.org/10.1016/j.tsc.2013.08.003>
5. Ozcan H, Elkoca A. Critical Thinking Skills Of Nursing Candidates *International Journal Of Caring Sciences* 2019;3(12):1600-6)
6. American Philosophical Association. Critical Thinking: A statement of expert consensus for purposes of educational assessment and instruction. "The Delphi Report", Committee on Pre-college Philosophy (ERIC Document Reproduction Service No. ED 315 423). 1990
7. Ennis, R. H. (1985). The Logical Basis for Measuring CT Skills. *Educational Leadership*, 43, 44-48.
8. Lipman, M. (2014). Critical Thinking: What can it be?. *Analytic Teaching*, 8(1). Retrieved from <https://journal.viterbo.edu/index.php/at/article/view/403>
9. Ruggiero VR. *Eleştirel Düşünme İçin Bir Rehber*. 1. Baskı. İstanbul: ALFA; 2017.
10. Aybek B. Eleştirel Düşünmeye Yönelik Engeller. In: *Eleştirel Düşünme ve Disiplinlerarası Eleştirel Düşünme Rehberi*. 1. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık; 2017. p. 18-25.
11. Haskins GR - *A Practical Guide To Critical Thinking*, 2006
12. Akgün Çıtak E, Uysal G. Kavram Analizi: Eleştirel Düşünme, Hemşirelikte Eğitim Ve Araştırma Dergisi 2012;9 (3): 3-9.
13. Baillargeon N. Medya. In: *Aklın ve Bilimin Işığında Eleştirel Düşünme Kılavuzu*. 1. Baskı. Ankara: Dipnot Yayınları; 2017. p. 231-52.
14. Halpern DF. *Thought and Knowledge An Introduction to Critical Thingking*. Fifth. C. 7. New York: Psychology Press; 2014.
15. McKown ML. *Improving Leadership Through Better Desicion Making : Fostering Critical Thinking*. 1997;
16. Siegel H. The Generalizability of Critical Thinking". *Educ Philos Theory*. 1991;23(1):18-30.
17. Facione PA. Advancing thinking worldwide. In: *Critical Thinking: What It Is and Why It Counts*. 2020. s. 31. Available at: http://www.insightassessment.com/pdf_files/what&why2007.pdf<http://www.eduteka.org/PensamientoCriticoFacione.php>
18. Elder L, Paul R. Critical Thinking: The Nature of Critical and Creative Thought. *J Dev Educ*. 2006;30(2):34-5.
19. Green P. Teaching Critical Thinking for Lifelong Learning. İçinde: Davies M, Barnett R, editörler. *The Palgrave Handbook of Critical Thinking in Higher Education*. New York: Palgrave Macmillan; 2016. s. 107-21.
20. Peirce B. *Handbook of Critical Thinking Resources*. Largo, Maryland: Prince George's Community College; 2006. s3-5.

21. Sternberg RJ. *Wisdom, Intelligence, and Creativity Synthesized*. Cambridge University Press; 2009.s 177–178.
22. Facione NC, Facione PA, Sanchez CA. Critical thinking disposition as a measure of competent clinical judgment: the development of the California Critical Thinking Disposition Inventory. *J Nurs Educ*. 1994;33(8):345–50.
23. Kachapati A, Ghimire S. Critical Thinking in Nursing Education And Nursing Practice. *J Univers Coll Med Sci*. 2019;7(2):72–7.
24. Lipman M. Critical tkinging-what can it be? *Educational Leadership*. 1988:38-43.
25. Changwong K, Sukkamart A, Sisan B. Critical thinking skill development: Analysis of a new learning management model for Thai high schools. *Journal of International Studies*.2018;11(2): 37-48. doi:10.14254/2071- 8330.2018/11-2/3
26. Papathanasiou I V., Kleisariis CF, Fradelos EC, Kakou K, Kourkouta L. Critical thinking: The development of an essential Skill for nursing students. *Acta Inform Medica*. 2014;22(4):283–6.
27. Clarke DJ, Holt J. Philosophy: A key to open the door to critical thinking. *Nurse Educ Today*. 2001;21(1):71–8. doi:10.1054/nedt.2000.0512.
28. Simpson E, Courtney M. Critical thinking in nursing education: Literature review. *Int J Nurs Pract*. 2002;8:89–98.
29. HUCEP. Hemşirelik Ulusal Çekirdek Eğitim Programı. Ankara,Türkiye; 2014.
30. Dikmen YD, Usta YY. Hemşirelikte Eleştirel Düşünme Critical Thinking In Nursing. *S.D.Ü Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2013;4(1),31-38.
31. Şendur EG, Yılmaz AA. Hemşirelik Sürecinde Anahtar Öge : Eleştirel Düşünme. *Yaşam Boyu Hemşirelik*. 2023;3(1):118–35.
32. Chan ZCY. A systematic review of critical thinking in nursing education. *Nurse Educ Today*. 2013;33(3):236–40.
33. Zuriguel Pérez E, Lluch Canut MT, Falcó Pegueroles A, Puig Llobet M, Moreno Arroyo C, Roldán Merino J. Critical thinking in nursing: Scoping review of the literature. *Int J Nurs Pract*. 2015;21(6):820–30.
34. Kluwer W. Turning new nurses into critical thinkers.. 2018. Available at: <https://www.wolterskluwer.com/en/expert-insights/turning-new-nurses-into-critical-thinkers>
35. Branch, J. B. (2000). The relationship among critical thinking, clinical decision-making, and clinical practica: A comparative study. Unpublished doctoral dissertation, University of Idaho Retrieved from ProQuest Dissertations (UMI Number: 9964727).
36. Dwyer CP. An Evaluative Review of Barriers to Critical Thinking in Educational and Real-World Settings. *Journal of Intelligence*. 2023; 11(6):105. <https://doi.org/10.3390/jintelligence11060105>

Bölüm 3

ELEŞTİREL DÜŞÜNME VE ELEŞTİREL DÜŞÜNME İLE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

Nurhan ÇİNGÖL¹

Giriş

Düşünme insanoğlunu diğer canlılardan ayıran en temel özelliklerden birisidir ve bu özellik sayesinde insanlar hayatta kalmış, bilgi, kültür ve medeniyet üretebilmiştir (1,2). İnsanın bildiği, inandığı, istediği, korktuğu, umduğu her şey düşünmenin ürünü olan düşünceleri tarafından belirlenir (3,4). Yaşantımızdaki hemen hemen her şeyin örneğin eylemlerimizin, ürettiklerimizin ya da inşa ettiklerimizin kalitesini düşünmemizin kalitesi belirler. Her insan doğası gereği düşünür ve çoğu zaman bunun için özel bir çaba sarf etmesi gerekmez. Ancak, düşünme kendi haline bırakıldığında genellikle ön yargının, çarpıtmanın, eksik bilginin, bilgisizliğin ya da taraf tutmanın etkisinde işleyen bir süreç haline gelir. Bu nedenle hem bireylerin hem de toplumların, bu gününü ve geleceğini şekillendirilmek için sıradan düşünme sürecinden daha fazlasına ihtiyacı vardır. Bu noktada karşımıza eleştirel düşünme çıkmaktadır (5).

Felsefe ve psikoloji alanında ortaya çıkan eleştirel düşünme (6) herhangi bir konu, içerik ya da soruna ilişkin disiplinli bir düşünme şeklidir (5). Birçok alanda önemli kabul edildiği gibi hemşirelik için de oldukça önemli olan eleştirel düşünme, hemşirelerin günlük çalışmalarının ve hemşirelik eğitiminin önemli bir parçasıdır (7). Dünyada yaşanan hızlı değişimler, sağlık hizmetlerini daha karmaşık hale getirirken hemşireler, mevcut sağlık bakım sistemlerinin karmaşıklığıyla başa çıkmak ve etkili bakım sağlamak için eleştirel düşünmeyi kullanmak zorundadır (8). Eleştirel düşünme, hemşirelerin hastaların sorunlarını etkili bir şekilde çözmek için bilgileri seçen, birleştiren, muhakeme eden ve uygulayan bilgili bir uygulayıcı olarak hizmet etmelerini sağlar (9,10). Profesyonel hemşirelerden günlük klinik uygulamada, özellikle alışılmadık durumlarla başa çıkmada, yaratıcılık ve karmaşıklıkla başa çıkma becerisi beklenmektedir. Bu

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Hemşirelikte Yönetim AD, nurhancingol@ibu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-1398-7943

yeniden yapılandırarak geliştirdiği disiplinli bir düşünme şeklidir. Bir nevi kişinin düşünmesi hakkında düşünmesini gerektirir. Bu özelliği ile eleştirel düşünme kendi kendini yöneten, disipline eden ve düzelten bir düşünme şeklidir. Eleştirel düşünme negatif ya da duygusuz düşünme değildir. Aksine duyguları kabul eder ve negatifikten ziyade bizleri doğruluğu kanıtlanmamış iddia ve düşünceler arasında kaybolup yanlış kararlara yönelmekten kurtarır. Eleştirel düşünmede üç temel faaliyet; *araştırma, yorumlama ve yargıya varmadır*. Eleştirel düşünmek istiyorsak, düşünmenin esaslarını ve tüm düşünme eylemlerinin gerçekleşmesini sağlayan temel unsurları anlamamız ve öğrenmemiz gerekir. Düşünmeyi analiz etmek için var olan düşünmeye ait amacın, sorunun, bilginin, varsayımların, çıkarımların, ana kavramların ve bakış açısının tanımlanması gerekir. Düşünmeyi değerlendirmek için de düşünmenin elemanlarını açıklık, doğruluk, bütünlük, ilgililik, derinlik, genişlik önemlilik, mantıklı olmak ve tarafsızlık ölçütleri açısından kontrol etmek gerekir. Tüm bunları gerçekleştirirken eleştirel düşünme ilkelerine bağlı kalmak önemlidir. Karar verme, problem çözme, yaratıcı düşünme gibi bazı kavramlar, düşünme ile ilişkili kabul edilmektedir. Diğer yandan birçok araştırmacı, eleştirel düşünmenin karar verme ve sorun çözmeden daha karmaşık ve üst düzeyde muhakeme ve değerlendirmeyi sağlayan bilişsel ve duyuşsal bileşenler içerdiğini savunmaktadır. Eleştirel düşünmenin karar verme ve problem çözmeyi daha etkili, gerçekçi ve mantıklı hale getirmeyi sağladığı ve yaratıcı düşünmeyi de teşvik ettiği söylenebilir. Profesyonel hemşirelerden günlük klinik uygulamada, özellikle alışılmadık durumlarla başa çıkmada, yaratıcılık ve karmaşıklıkla başa çıkma becerisine sahip olmaları beklenmektedir. Profesyonel yetenekler, eleştirel düşünme becerileri ve problem çözme becerileri gibi genel becerilerle yüksek oranda ilişkilidir.

KAYNAKÇA

1. Harari YN. Hayvanlardan Tanrılara: Sapiens İnsanın Türünün Kısa Bir Tarihi. 39. Baskı. (Ertuğrul Genç Çev.) 39. Baskı. İstanbul: Kolektif Kitap; 2015.
2. Yılmaz K. Eleştirel ve Analitik Düşünme. 4. Baskı. Ankara: Pegem Akademi, 2021. p.
3. Cüceloğlu D. İyi Düşün Doğru Karar Ver, Etkili yaşamın Temel Boyutları üzerine Yakup Bey'le Söyleşiler. 35. Baskı. İstanbul: Sistem Yayıncılık. 2000.
4. Elder L, Paul R. İyi Düşün İyi Yaşa:30 Günde Kritik Düşünme. (Naciye Nur Makaracı, Çev. Ed.). İstanbul: Server Yayınları; 2022.
5. Paul R, Elder L. Kritik Düşünce, Critical Thinking, Çeviri Ed. Aslan E.A, Sart G. Kritik Düşünce. 3. Baskı. Ankara. Nobel Akademik Yayıncılık; 2016.
6. Şahinel S. Eleştirel Düşünme. 1. E-Baskı. Ankara: Pegem A Yayıncılık; 2007.
7. Von Colln-Appling, C, Giuliano, D. A concept analysis of critical thinking: A guide for nurse educators. *Nurse Education Today*, 2017; 49, 106-109. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2016.11.007>

8. Simpson E, Courtney M. Critical thinking in nursing education: Literature review. *International Journal of Nursing Practice*. 2002; 8: 89-98. <https://doi.org/10.1046/j.1440-172x.2002.00340.x>
9. Papathanasiou IV, Kleisariis CF, Fradelos EC, et al. Critical thinking: the development of an essential skill for nursing students. *Acta Informatica Medica*. 2014; 22(4):283-2866. doi: 10.5455/aim.2014.22.283-286.
10. Yue M, Zhang M, Zhang, C, et al. The effectiveness of concept mapping on development of critical thinking in nursing education: A systematic review and meta-analysis. *Nurse Education Today*, (2017); 52: 87-94. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2017.02.018>
11. Yeung, MMY, Yuen JWM, Chen JMT, et al. The efficacy of team-based learning in developing the generic capability of problem-solving ability and critical thinking skills in nursing education: A systematic review. *Nurse Education Today*. 2023; March (122): 105704. 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2022.105704>
12. Paul SA. Assessment of critical thinking: a Delphi study. *Nurse Education Today*. 2014; 34(11): 1357-1360. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2014.03.008>
13. Çıtak EA, Uysal G. Kavram analizi: Eleştirel düşünme. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 2012; 9(3), 3-9.
14. Nosich GM. Disiplinlerarası Eleştirel Düşünme. 4. Baskı. (Birsal Aybek Çev.). Ankara: Anı yayıncılık; 2018.
15. Ruggiero VR. Eleştirel Düşünme İçin Bir Rehber. 1. Basım. (Çağdaş Dedeoğlu Çev.) İstanbul; Alfa Basın Yayım: 2017.
16. Marquis BL, Huston CJ. Hemşirelikte Liderlik Roller ve Yönetim İşlevleri Teori ve Uygulama. (Nefise Bahçecik ve Havva Öztürk, Çev. Eds.). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri; 2018
17. Adair J. Karar Verme ve Problem Çözme. (Güneş Korkmaz, Çev. Nurdan Kalaycı, Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi.; 2017
18. Eagleman D. Beyin Senin Hikayen. Çeviren: Arık Tozar Z. 2020. 20. Baskı. Domingo Yayınları.
19. Batı U. Kusursuz Kararlar Vermek ve İkna Sanatı Beyni Doğru Kullanmak. 4. Baskı. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık. 2020. p.54
20. Eriş B. Korkmasaydın Ne Yapardın? 14. Basım. İstanbul Alfa Basım Yayım Dağıtım; 2019. P.43.
21. Çalık T, Sezgin F, Çalık C. Yönetimde Problem Çözme. 4. Baskı. Ankara: Pegem Akademi. 2020.
22. Gür Ç, Koçak N, Demircan A. Okul Öncesinde Çok Boyutlu Bakış Açılılarıyla Düşünme Eğitimi. Ankara: Anı Yayıncılık; 2016
23. Güneş F. Düşünme Nedir? Nasıl Öğretilir. Esra Kabataş Memiş, Ahmet Kaçar (eds.). *Eleştirel ve Analitik Düşünme içinde*. 1. Baskı. Ankara: Pegem Akademi. 2021
24. Ülger, K. The relationship between creative thinking and critical thinking skills of students. *Hacettepe Dergisi-Hacettepe University Journal of Education*. 2016. 31 (4): 695-710. doi: 10.16986/HUJE.2016018493
25. Eagleman D, Brandt A. Yaratıcı Tür, Fikirler Dünyayı Yeniden Nasıl Yaratıyor. 5. Baskı. (Zeynep Arık Tozar Çev. Algan Sezgintüredi Çev. Ed.). İstanbul: Domingo Yayınları; 2020.

Bölüm 4

ELEŞTİREL DÜŞÜNÜR OLMAK

Arzu ÖZCAN İLÇE ¹

Giriş

Bu gezegende hepimizin sorunları var, önemli olan bunları nasıl çözdüğümüzdür (1). Yapmamız gereken birkaç seçimimiz varsa, en iyi seçimleri yapmak için en iyi bilgilere ihtiyacımız vardır (2). Eleştirel düşünmek, sorun çözme konusunda bize yardımcı olur. Bir sorunu çözebilmek için olguları ve bilgileri bilmek her zaman yeterli değildir; bunları durumla ilgili olarak uygulayabilmek gereklidir (1).

Eleştirel düşünme tekniklerini kullanmak, karmaşık sorunları parçalara ayırmaya ve her bir unsuru ve fikirlerin problem üzerindeki etkilerini anlamaya olanak tanır. Eleştirel düşünme yeteneği buradadır. Eleştirel düşünme öğrenilmiş bir beceridir ve eleştirel düşünmeye başladığınızda her kararda kullanmaya başlarsınız. Eleştirel bir düşünür olarak hedeflerinizden biri, bilinçaltınızı daha yakından tanımak ve orada bulunan bilgi mekaniklerini- potansiyellerini öğrenmektir (1). Kendinize açıklamanız gereken şey şudur (2):

- Bu ya da şu durumda gerçekten ne oluyor?
- ve diğerleri gerçekten beni önemsiyorlar mı?
- ... 'ya inanarak kendimi mi kandırıyorum?
- ... yapamamanın olası sonuçları nelerdir?
- ... yapmak istersem hazırlanmak için en iyi yol nedir?
- ... yaparken nasıl daha başarılı olabilirim?
- Bu benim en büyük problemim mi yoksa dikkatimi şuna mı vermeliyim?

Hız. Mevlana'nın dediği gibi "Her düşündüğünü söyleme, her söylediğini düşün." Yani düşünmeden konuşmamalı ve düşünmeden harekete geçmemeliyiz. Tüm bu yönüyle eleştirel düşünme, birçok işveren tarafından değer verilen bir özelliktir ve 21. yüzyıl becerisi olarak kabul edilmektedir (3,4). Bu bölümde eleştirel düşünür olmak için gerekli özellikler ele alınacaktır.

¹ Prof. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Cerrahi Hastalıklar Hemşireliği AD, ORCID iD: 0000-0001-8428-9865

Boşa harcanacak zamanı iyi bir düşünme alıştırmaları yaparak lehinize kullanabilirsiniz. Örneğin, günün sonunda televizyon karşısında oturup izlemeye değer bir program arayışıyla kanal değiştirmek yerine veya bunun bir bölümünde, gününüzü gözden geçirmeyi ve kendi güçlü-zayıf noktalarınızı değerlendirmeyi deneyin. Kendine şu gibi soruları sorabilirsiniz:

- Bugünkü en kötü düşünmemi ne zaman yaptım?
- En iyi düşünmemi ne zaman yaptım?
- Bugün hakkında gerçekten ne düşündüm?
- Herhangi bir şeyi çözdüm mü?
- Beni gereksiz yere üzecek herhangi bir olumsuz düşünceye izin verdim mi?
- Eğer bugünü tekrar etmem gerekseydi neyi farklı yapardım? Neden?
- Bugün uzun vadeli planlarımda ilerlemek için bir şey yaptım mı?
- İfade ettiğim değerlerimle uyumlu mu hareket ettim?
- On yıl boyunca her günümü bu şekilde geçirseydim en sonunda, bu zamana geleceğim bir şey elde eder miydim?

Her soruya biraz vakit ayırmak önemlidir. Bu soruları düzenli aralıklarla, belki de haftalık olarak gözden geçirmek, cevaplarınızı bir deftere yazmak ve böylece düşüncelerin nasıl geliştiğinin kaydını tutmak faydalı olabilir (5).

KAYNAKÇA

1. Paterson C. Critical Thinking And Problem Solving: Advanced Strategies and Reasoning Skills to Increase Your Decision Making. A Systematic Approach to Master Logic Avoid Mistakes and Be a Creative Problem Solver Paperback. Tons of Tomes Ltd; 2020.
2. Aslan E. Tarafsız bir düşünür haline gelmek. In: Aslan A. E., Sart G., editors. Kritik Düşünce: Yaşamınızın ve Öğrenmenizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar. Nobel Akademik Yayıncılık; 2016. p. 5–25.
3. Akkaş N.C.B., Memiş E.K. Eleştirel Düşünme Nedir? Ne Değildir? In: Memiş E.K., Kaçar A., editors. Eleştirel ve Analitik Düşünme. 1. Türkiye- Ankara: Pegem Akademi; 2021. p. 46–65.
4. Anggraeni DM, Prahani BK, Suprpto N, Shofiyah N, Jatmiko B. Systematic review of problem based learning research in fostering critical thinking skills. Think Skills Creat. 2023;49.
5. Yaman A.G. Gelişimin İlk Dört Aşaması: Kendinizi Hangi Düşünce Seviyesine Yerleştirdiniz. In: Aslan A. E, Sart G., editors. Kritik Düşünce: Yaşamınızın ve Öğrenmenizin Sorumluluğunu Üstlenmek İçin Araçlar. 3. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık; 2016. p. 27–43.
6. Nosich G.M. Learning to Think Things Through. Çevr Ed. Aybek B., editor. Türkiye- Ankara: Anı Yayıncılık; 2018.
7. Şahinel S. Eleştirel Düşünme. 2. Türkiye- Ankara: Pegem Yayınları; 2007.

8. Yılmaz K. Eleştirel ve Analitik Düşünme. 4. baskı. Türkiye- Ankara: Pegem Akademi; 2021.
9. Özdemir SM. Üniversite Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi. 2005;3(3).
10. Reed SK. Cognitive Skills You Need for the 21st Century. Cognitive Skills You Need for the 21st Century. 2020.
11. Tasgin A, Dilek C. The mediating role of critical thinking dispositions between secondary school student's self-efficacy and problem-solving skills. Think Skills Creat. 2023;50.
12. Türnüklü Elif B., Yeşildere S. Problem, Problem Çözme ve Eleştirel Düşünme. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2005;25(3):107-23.
13. Yeung MMY, Yuen JWM, Chen JMT, Lam KKL. The efficacy of team-based learning in developing the generic capability of problem-solving ability and critical thinking skills in nursing education: A systematic review. Nurse Educ Today. 2023 Mar;122:105704.
14. Ab Kadir MA. What Teacher Knowledge Matters in Effectively Developing Critical Thinkers in the 21 st Century Curriculum? Think Skills Creat. 2017;23.
15. Kavak P, Baysal E.A. Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme Becerileri İle İlgili Yapılan Çalışmaların Meta Değerlendirmesi (2000-2022). Kocatepe Beşeri Bilimler Dergisi. 2022;37-58.
16. Engin AO, Korucuk M. Öğrencilerin 21. Yüzyıl Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2021;41(2).
17. Yüksel A, Arıbaş AN, Bahadır Yılmaz E. Eleştirel Düşünme Ve Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki: Sağlık Hizmetleri Öğrencileri Örneği. The Journal of Social Science. 2020 Feb 28;4(7):160-74.
18. Kartal Taşoğlu A., Bakaç M. Probleme Dayalı Öğrenme Yaklaşımının Öğrencilerin Akademik Başarı ve Eleştirel Düşünme Becerilerine Etkisi. Milli Eğitim Dergisi. 2023;52(238).
19. Hastaoğlu F, Mollaoğlu M, Mollaoğlu S, Başer E. Üniversite Öğrencilerinde Eleştirel Düşünme ve Akademik Başarı Arasındaki İlişki. Journal of International Scientific Researches. 2018;
20. Alsancak E., Aybek B. Ortaokul Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimleri İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Scientific Educational Studies. 2023;7(1).
21. Hwang J, Hand B, French BF. Critical thinking skills and science achievement: A latent profile analysis. Think Skills Creat. 2023 Sep;49:101349.

Bölüm 5

ELEŞTİREL DÜŞÜNME STRATEJİLERİ

Hamit COŞKUN¹

Giriş

Eleştirel düşünme, klinik muhakeme, analiz ve seçeneklerin değerlendirilmesi gibi karar verme özelliklerini içermektedir. Hemşirelikte eleştirel düşünme, karmaşık hasta bakım durumlarını değerlendirmek, analiz etmek, eleştirel bir bakış açısıyla yorumlamak ve doğru kararlar almak için kullanılan bilişsel bir süreçtir. Bu süreç, kanıta dayalı uygulama, hasta güvenliği ve etkili bakımın temelini oluşturur.

Eleştirel düşünme, hemşirelerin klinik kararlarını desteklemek, sorunları çözmek ve en iyi uygulamaları benimsemek için mantıklı bir yaklaşım geliştirmelerine yardımcı olur. Eleştirel düşünme becerisi, hemşirelerin karmaşık durumları analiz etmelerine, bilgiyi etkili bir şekilde değerlendirmelerine ve uygun kararlar almalarına yardımcı olurken, sağlık hizmetlerindeki sürekli gelişimi ve hasta bakımında kaliteyi artırmayı amaçlar. Eleştirel düşüncelerin artırılması bu açılardan önem taşımaktadır. Örneğin, Ulusal Hemşireler Birliği (National League For Nursing), 1992 yılında akademik programların akreditasyonunda eleştirel düşünmeyi özel bir kriter olarak dahil etmiştir (1).

Eleştirel düşünme hem eğitim hem de mesleki kariyer boyunca öğrenilebilir ve uygulanabilir bir yaklaşımdır. Ancak, varlığın belirsiz parçaları, ölçümü ve daha iyi kullanılması gereken stratejiler gibi bazı sorunları çözmek için çalışmalara devam edilmektedir.

Hemşirelikte Eleştirel Düşünmeye Bakış

Son 20 yıl içinde eleştirel düşünmenin hemşirelikte nasıl yer alması gerektiği konusunda öneriler bulunmaktadır. Brunt (2005) The Journal of Continuing Education in Nursing’de yayınlanan “Critical Thinking in Nursing: An Integrated Review” başlıklı makalesinde, eleştirel düşünme kavramının hemşirelik uygulamaları bağlamında incelenmesine odaklanmaktadır. Makale hemşirelikte

¹ Prof. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Sosyal Psikoloji AD, hamitcoskun2000@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-5509-8717

güçlendirmeyi hedeflemelidir (15). Beyin fırtınası gibi tekniklerin (örneğin, elektronik veya hibrit) kullanımı üzerine daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir. Yapılan bir araştırma, beyin fırtınası ve altı şapkalı düşünme tekniğinin öğrencilerde benzer düzeyde eleştirel düşünmeyi artırdığını göstermektedir (20). Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme yeteneklerini geliştirecek bir müfredat düzenlemesi yapılmalı ve bu doğrultuda uygulamalarla desteklenmelidir.

Burada teknikler olarak en fazla öne çıkan kavram haritalama, Delfi tekniği, altı şapkalı düşünme tekniği ve beyin fırtınası üzerinde durulmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, eleştirel düşünmeyi artırabilecek tekniklerin tümü burada kapsam dışında tutulmuştur. Bu konu gelecekte yapılacak bir çalışma olacaktır. En önemli konulardan biri eleştirel düşünme konusuyla ilgilenen araştırmaların artması ve bu süreçte rol oynayan düzenleyici ve aracı değişkenlerin aydınlatılmasıdır. Bu şekilde eleştirel düşünmeyi artıran programlar ve hemşirelerin iyi oluşunu destekleyen etkin müdahaleler ortaya çıkacaktır.

KAYNAKÇA

1. Brunt BA. Critical thinking in nursing: An integrated review. *J Contin Educ Nurs.* 2005;36(2):60-7.
2. Chan ZCY. A systematic review of critical thinking in nursing education. *Nurse Educ Today.* 2013;33(3):236-40.
3. Zuriguel Perez E, Lluch Canut MT, Falco Pegueroles A, Puig Llobet M, Moreno Arroyo C, Roldan Merino J. Critical thinking in nursing: Scoping review of the literature. *Int J Nurs Pract.* 2015;21(6):820-30.
4. Wahl SE, Thompson AM. Concept mapping in a critical care orientation program: A pilot study to develop critical thinking and decision-making skills in novice nurses. *J Contin Educ Nurs.* 2013;44(10):455-60.
5. Sinatra-Wilhelm T. Nursing care plans versus concept maps in the enhancement of critical thinking skills in nursing students enrolled in a baccalaureate nursing program. *Creat Nurs.* 2012;18(2):78-84.
6. Wheeler LA, Collins SKR. The influence of concept mapping on critical thinking in baccalaureate nursing students. *J Prof Nurs.* 2003;19(6):339-46.
7. Brune ME. Concept mapping: A strategy to increase critical thinking in nursing students: An action research study. Capella University; 2014.
8. Lee W, Chiang C-H, Liao I-C, Lee M-L, Chen S-L, Liang T. The longitudinal effect of concept map teaching on critical thinking of nursing students. *Nurse Educ Today.* 2013;33(10):1219-23.
9. Yue M, Zhang M, Zhang C, Jin C. The effectiveness of concept mapping on development of critical thinking in nursing education: A systematic review and meta-analysis. *Nurse Educ Today.* 2017;52:87-94.
10. Jacob E, Duffield C, Jacob D. Development of an Australian nursing critical thinking tool using a Delphi process. *J Adv Nurs.* 2018;74(9):2241-7.

11. Samson PL. Reconsidering critical thinking: findings from a qualitative Delphi study. *Soc Work Educ.* 2021;40(4):427–44.
12. Noone T, Seery A. Critical thinking dispositions in undergraduate nursing students: A case study approach. *Nurse Educ Today.* 2018;68:203–7.
13. De Bono E. *Altı Şapkalı Düşünme Tekniği.* 8. Basım. Çev ET, editor. İstanbul: Remzi Kitapevi; 2009.
14. Karada M, Erginer E. Use of the Six Thinking Hats activity nursing education. *Turkish J Res Dev Nursing/Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Derg.* 2008;10(3).
15. Mostafa MF, Mansour HE, Abdrahman HA, Ibraheim AW. The effectiveness of using the six-hats teaching method on improving thinking skills among critical care nursing students. *Int Acad J Heal Med Nurs.* 2020;2(1):1–11.
16. Gharrehtapeh SR, Hajibeglo A, Aloustani S. The Effect of Problem-Solving Technique with Six Thinking Hats Technique on Creativity and Caring Behavior. *J Nurs Educ.* 2023;12(2):92–100.
17. Paulus PB, Yang H-C. Idea generation in groups: A basis for creativity in organizations. *Organ Behav Hum Decis Process.* 2000;82(1):76–87.
18. Coskun H. Cognitive stimulation with convergent and divergent thinking exercises in brainwriting: Incubation, sequence priming, and group context. *Small Gr Res.* 2005;36(4):466–98.
19. Boonyoung N, Kamonmarttayakul K, Phumdoung S. Comparison of modified hybrid brainstorming with a conventional brainstorming program to enhance nurses' innovative idea generation. *J Contin Educ Nurs.* 2021;52(2):72–8.
20. Kalelioğlu F, Gülbahar Y. The effect of instructional techniques on critical thinking and critical thinking dispositions in online discussion. *J Educ Technol Soc.* 2014;17(1):248–58.

Bölüm 6

ELEŞTİREL DÜŞÜNMENİN EĞİTİME YANSIMALARI

Simge ÇOŞKUN PALAZ¹

Giriş

Küreselleşme ile çalışma dünyası giderek artan farklı zorluklarla karşı karşıyadır. Kurumlar dijitalleşmekte, çok kültürlü ve çeşitli bir ortamda faaliyet göstermektedir. Buna bağlı olarak çalışanların problem çözme becerilerini güncellemeleri ve geliştirmeleri beklenmektedir (1). Dünya Ekonomik Forumu 2020 raporuna göre; geleceğin çalışma dünyasında aranan yetkinlikler arasında analitik düşünme, yenilikçilik ve karmaşık problem çözme ilk üçte yer alırken, dördüncü sırada eleştirel düşünme becerisi bulunmaktadır (2). Geleceğin meslekleri üzerine yapılan çalışmalarda da özellikle insan-teknoloji etkileşimi (örn; yapay zekâ), insan ve ilişkilerindeki çeşitliliğin artması, farklı iletişim ve iş birliği yollarının gerekliliği eleştirel düşünmeyi öne çıkan bir yetkinlik olarak tanımlanmaktadır (3,4). Özellikle hızla değişmekte ve gelişmekte olan sağlık bakım ortamlarında sağlık hizmeti sunumunda yer alan meslek üyelerinin eleştirel düşünme becerilerine sahip olması gerekliliği her geçen gün daha da ortaya çıkmaktadır.

Eleştirel düşünme sağlık hizmeti sunumunda en büyük payda yer alan hemşirelik bakım uygulamalarının temel bileşenini oluşturmaktadır (5). Özellikle hasta/sağlıklı bireyi tanıma, gereksinimlerini saptama, etkili klinik karar verme, kanıt temelli uygulamaları gerçekleştirme ve bakım sürecini yönetebilmek için hemşirelik mesleğinin her aşamasında eleştirel düşünme becerisi gereklidir. Hemşirelerin, yetkin birer meslek üyesi olabilmesi; birey, aile ve topluma istendik bakım hizmetini sunabilmesi ve mezuniyetleri sonrasında istedikleri alanda çalışabilmeleri için öğrencilikleri sırasında eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılması önemlidir. Bu bölümde eleştirel düşünme ve hemşirelikte eleştirel düşünmeye ilişkin literatür gözden geçirilmiş olup, hemşirelik eğitimi sürecinde eleştirel düşünmenin önemi ve eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesine yönelik bir inceleme yer almaktadır.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü
Hemşirelik Esasları AD, coskunsimge@ibu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-3112-0588

Sonuç

Eleştirel düşünme becerisi hemşirelik eğitim sürecinde kazanılan teorik bilginin uygulamaya aktarılmasını desteklemekte; uygulama alanında ise bireye gerekli olan mesleki yetkinliği sağlamakta kritik öneme sahiptir. Eleştirel düşünme sürecinin verimli, kanıt temelli, güvenli ve beceri odaklı bakım uygulamaları için önemi yadsınamaz. Eleştirel düşünmeyi kazandırma ve geliştirme sürecinde ise; eğitimcilerin rehberlik ve destek yoluyla yardımcı olacağı rahat bir eğitim ortamı yaratmasının, öğrenci merkezli ve iş birliğine dayalı farklı öğretim stratejilerin konuya yönelik eğitime entegre edilmesinin gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle hemşirelik eğitimi programlarının yapılandırılmasında eleştirel düşünmeyi teşvik eden tutumlar benimsenmeli, eğitim müfredatlarının öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini harekete geçirecek içeriğe ve yöntemlere sahip olmasına özen gösterilmelidir. Bununla birlikte hemşirelik eğitimcilerinin öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik tutumları, farklı eğitim yöntemleri kullanma becerileri, yetkinlikleri ve eleştirel düşünme engelleri/kolaylaştırıcıları düzenli aralıklarla değerlendirilmeli ve bu alanda gerekli uygulamalar planlanmalıdır.

KAYNAKÇA

1. Indrašienė V, Jegelevičienė V, Merfeldaitė O, et al. Value of Critical Thinking in the Labour Market : Variations in Employers ' and Employees ' Views. *Social Sciences*. 2023; 12(221),7-15. <https://doi.org/10.3390/socsci12040221>.
2. World Economic Forum. The Future of Jobs Report 2020.
3. Mabić M, Gašpar D. Critical Thinking at Universities in BIH: Are They on the Right Track? *Manag Glob Transitions*. 2020;18(1):67–81.
4. Voinea M. The Development of Future Competences – A Challenge for the Educational System. *Rev Rom pentru Educ Multidimens*. 2019;11:328–36. doi:10.18662/rrem/193.
5. Kachapati A, Ghimire S. Critical Thinking in Nursing Education And Nursing Practice. *J Univers Coll Med Sci*. 2019;7(2):72–7.
6. Robson S. Supporting children's thinking in the foundation stage: Practitioners' views on the role of initial training and continuing professional development. *J In-Service Educ*. 2006;32(3):341–57.
7. Fisher R. Teaching children to think. 2. Baskı. United Kingdom: Nelson Thornes; 2005;s1–23.
8. Karaboğa MT. Bilgi Toplumunda Eleştirel Düşünme Eğitiminin Önemi ve Gerekliliğine İlişkin Bir Çalışma. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Derg*. 2019;8(3):37–49.
9. Hotaman D. Eleştirel Düşünme Becerisi Açısından Öğrenme Kuramları, Öğrenme Ortamları ve Öğretmen Davranışlarının İncelenmesi. *Uluslararası Sos Araştırmalar Derg*. 2020;13(72):637–47.

10. Enciso OLU, Enciso DSU, Daza M del PV. Critical thinking and its importance in education : Some Reflections. *Rastros Rostros*. 2017;19(34):79–88. <https://doi.org/10.16925/ra.v19i34.2144>.
11. Yue M, Zhang M, Zhang C, Jin C. The effectiveness of concept mapping on development of critical thinking in nursing education: A systematic review and meta-analysis. *Nurse Educ Today*.2017;52:87–94.
12. Simpson E, Courtney M. Critical thinking in nursing education: Literature review. *Int J Nurs Pract*. 2002;8:89–98.
13. HUCEP. Hemşirelik Ulusal Çekirdek Eğitim Programı. Ankara,Türkiye; 2014.
14. Brandt RS. Comparing approaches to thinking. İçinde: Costa A, editör. *Developing Minds*. Alexandria,VA: Association for Supervision and Curriculum Development;; 1985. s. 244–6.
15. Patrick J. Critical thinking in the social studies. ERIC Clearinghouse for Social Studies/Social Science Education Bloomington IN. (ERIC Document Reproduction Service No: ED272432). 1986. <https://eric.ed.gov/?id=ED272432>.
16. Huitt W. Critical thinking:An overview. Educational Psychology Interactive Valdosta, GA: Valdosta State University. 1998. <http://www.edpsycinteractive.org/topics/cognition/critthnk.html>
17. Miller M, Malcolm N. Critical thinking in the nursing curriculum. *Nurs Heal Care*. 1990;11(2):67–73.
18. Paul R, Binker A. Critical thinking: What every person needs to survive in a rapidly changing world. Jane Willson AJAB, editör. *Foundation for Critical Thinking*; 1990. Available at: Center for Critical Thinking Community Online
19. Chan ZCY. A systematic review of critical thinking in nursing education. *Nurse Educ Today*. 2013;33(3):236–40.
20. Şendur EG, Yılmaz AA. Hemşirelik Sürecinde Anahtar Öge : Eleştirel Düşünme. *Yaşam Boyu Hemşirelik*. 2023;3(1):118–35.
21. Battal N. Eleştirel Düşünme. İçinde: Bilen M, editör. *Eğitimde İlke ve Yöntemler*. Ankara,Türkiye: Sistem Ofset; 2010. s. 177–80.
22. Özcan G. Eleştirel Düşünme. İçinde: Bilen M, editör. *Eğitimde İlke ve Yöntemler*. Ankara: Sistem Ofset; 2010. s. 158–70.
23. Jenkins S. Cross-cultural perspectives on critical thinking. *J Nurs Educ*. 2011;50(5):268–74.
24. Kawashima A. Critical thinking integration into nursing education and practice in Japan: views on its reception from foreign-trained Japanese nursing educators. *Contemp nurse J Aust Nurs Prof*. 2003;15(3):199–208.
25. Mangena A, Chabeli MM. Strategies to overcome obstacles in the facilitation of critical thinking in nursing education. *Nurse Educ Today*. 2005;25(4):291–8.
26. Myrick F. Preceptorship and critical thinking in nursing education. *J Nurs Educ*. 2013;41(4):154–164.
27. Zygmunt DM, Schaefer KM. Assessing the critical thinking skills of faculty: what do the findings mean for nursing education? *Nurs Educ Perspect*. 2006;27(5):260–8.
28. Andreou C, Papastavrou E, Merkouris A. Learning styles and critical thinking relationship in baccalaureate nursing education: A systematic review. *Nurse Educ Today*. 2014;34(3):362–71.

29. Öter EG. Hemşirelikte Eleştirel Düşünme. İçinde: Kaşıkçı MK, Akın E, editörler. Temel Hemşirelik Esaslar, Kavramlar, İlkeler, Uygulamalar. İstanbul Tıp Kitabevleri; 2021. s. 183–96.
30. Westerdah F, Carlson E, Wennick A, Borglin G. Bachelor nursing students' and their educators' experiences of teaching strategies targeting critical thinking: A scoping review. *Nurse Educ Pract.* 2022;63(July):103409.
31. Erden M. Sınıf yönetimi. İstanbul: Epsilon Yayınevi; 2005.s 50.
32. Senemoğlu N. Gelişim, Öğrenme ve Öğretim (Kuramdan Uygulamaya). Ankara: Gönül Yayıncılık; 2007. 260 s.
33. Carvalho DPSRP, Azevedo IC, Cruz GKP, et al. Strategies used for the promotion of critical thinking in nursing undergraduate education: A systematic review. *Nurse Educ Today.* 2017;57:103–7.
34. Cui C, Li Y, Geng D, Zhang H, Jin C. The effectiveness of evidence-based nursing on development of nursing students' critical thinking: A meta-analysis. *Nurse Educ Today.* 2018;65:46–53. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2018.02.036>.
35. Li L. Reskilling and Upskilling the Future-ready Workforce for Industry 4.0 and Beyond. *Inf Syst Front.* 2022. <https://doi.org/10.1007/s10796-022-10308-y>
36. Yeung MMY, Yuen JWM, Chen JMT, Lam KKL. The efficacy of team-based learning in developing the generic capability of problem-solving ability and critical thinking skills in nursing education: A systematic review. *Nurse Educ Today.* 2023;122:105704. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2022.105704>
37. Raymond C, Profetto-McGrath J, Myrick F, Streaun WB. Balancing the seen and unseen: Nurse educator as role model for critical thinking. *Nurse Educ Pract.* 2018;31:41–7. <https://doi.org/10.1016/j.nepr.2018.04.010>

Bölüm 7

ELEŞTİREL OKUMA, DİNLEME VE YAZMA

Ganime Esra SOYSAL¹

Tamamen ne düşündüğümü, neye baktığımı,

ne gördüğümü ve bunun ne anlama

geldiğini öğrenmek için yazıyorum.

Bu istediğim ve korktuğum bir şey.

JOAN DIDION

Giriş

1980'lerin başından beri hem okuma hem de yazma faaliyetleri ve birbiri ile ilişkileri hakkında çok şey yazılmıştır; bu bağlantının okuma ve yazma becerilerini geliştirmek için bir araç olarak kullanılabilmesi öngörülmüştür (1). Araştırmalara dayanarak, okuma ve yazmayı paralel süreçler olarak gösteren modeller öne sürülmüştür. Bu modeller hem okuyucuların hem de yazarların anlam elde etmek için aynı adımları kullandığını ve hem okuma hem de yazmanın benzer kompozisyon süreçleri olduğunu varsaymaktadır. Ancak günümüzde, araştırmacılar öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin okuma-yazma ile olan bağlantısına da ilgi göstermeye başlamışlardır. Bazı araştırmacılar eleştirel yaklaşımın ek bir öge olarak okuma ve yazma süreçlerine eklenmesini önermiştir (2). Unutmamalıyız ki; eleştiriye tabi tutmadığımız düşünceler, olaylar ve olguların içindeki yenilikleri fark etmek mümkün değildir. Günümüzde teknolojik araçların da çok sık kullanılması ile dört biryandan bilgi akışına maruz kalan kişilerin; bu bilgileri ayıklayabilmesi, güvenilirliğini test etmesi ve ihtiyacı olan kadarını alabilmesi ancak bu bilgileri eleştirel süzgeçlerden geçirmesi ile mümkündür. Bu çerçevede, eleştirel okuma, dinleme ve yazmada daha yüksek düzeyli düşünme becerilerini teşvik etmek için etkili teknikler ve modeller geliştirme konusunda güçlü bir çaba olmuştur. Bu bölümde sırasıyla okuma, dinleme ve yazma becerileri eleştirel açıdan değerlendirilerek ele alınmıştır.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Cerrahi Hastalıklar Hemşireliği AD, gesrayuzden@ibu.edu.tr , ORCID iD: 0000-0002-8291-4310

Özet olarak, eleştirel yazma, bir konuyu analiz etmeyi ve değerlendirmeyi, kanıta dayalı akıl yürütmeyi kullanmayı, netliği ve kesinliği korumayı, karşı argümanlarla ilgilenmeyi ve konuyu bağlamsallaştırmayı içerir. Ayrıca eleştirel yazma becerilerinin akademik başarı üzerinde etkili olduğu ve eleştirel düşünme eğilimini artırdığı bildirilmektedir (35,36).

Sonuç

Günümüzde eleştirel okuma, dinleme ve yazma becerileri oldukça önemlidir çünkü bu beceriler, modern yaşamın gereksinimlerine ve çağın dinamiklerine cevap verebilmek için kritik bir rol oynar. Günümüzde internet ve dijital medya sayesinde büyük miktarda bilgiye erişim sağlanabilir. Bu durum farkındalığı düşük olan bireylerin, dijital ortamda oluşturulan ve bize sunulan algoritmalar içinde yönlendirilmesine ve kaybolmasına sebep olabilir. Eleştirel okuma, dinleme ve yazma bu bağlamda farkındalık oluşturmak, sorgulamak ve ihtiyacımız olana en doğru kaynaktan ulaşabilmek adına çok önemlidir. Eleştirel okuma ve dinleme, bu bilgi denizinden faydalanırken doğru ve güvenilir kaynakları ayırt etme yeteneği kazandırır. Bilgi kirliliği ve yanıltıcı bilgilerin yaygın olduğu bir dönemde eleştirel okuma ve yazma, önümüze düşen her bilginin sorgulanmasını sağlar. Eleştirel okuma ve yazma becerileri, toplumsal sorunları anlama ve bu sorunlara katkıda bulunma yeteneği de kazandırır. Bunlara ek olarak eleştirel yazma ve konuşma becerileri, kariyer ve kişisel ilişkilerde etkili iletişim için gereklidir. Doğru ve açık ifade, profesyonellik ve etkili iletişimle ilişkilidir. Bu özellikler bizi kariyer gelişimimizde bir üst basamağa taşıyabilir.

Sonuç olarak, eleştirel okuma, dinleme ve yazma becerileri, günümüzün karmaşık ve hızla değişen dünyasında bilgiye erişim, iletişim, düşünme ve karar verme becerilerini geliştirmek için kritik öneme sahiptir. Bu beceriler, kişisel ve mesleki başarıya katkıda bulunmanın yanı sıra toplumsal yaşama etkili bir şekilde katkıda bulunmanın temelini de oluşturur.

KAYNAKÇA

1. Çiğci M. Eleştirel Okuma. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Bellet [Internet]. 2009;54(2006/1):55-80. Available from: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/belleten/568969>
2. Barnet S, Bedau HA. Critical thinking, reading, and writing : a brief guide to argument [Internet]. Eighth edi. New York; 2014. 561 p. Available from: <https://www.amazon.com/Critical-Thinking-Reading-Writing-Sylvan/dp/1457649977/>
3. TALEBI M, Maryam TALEBI. The Effect of Teaching Critical Reading Strategies on Making Advanced Iranian EFL Learners the Critical Readers. Cumhuriyet Üniversitesi Fen Fakültesi Fen Bilim Derg. 2015;36(3).

4. Aktaş E. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki (1-8. Sınıflar) Okuma Kazanımlarının Yaratıcı Okumaya Uygunluğu. *Tar Okulu Derg.* 2021;(June):0-1.
5. YILDIRIM S, SÖYLEMEZ Y. The Effect of Performing Reading Activities with Critical Reading Questions on Critical Thinking and Reading Skills. *Asian J Educ Train.* 2018;4(4):326-35.
6. Baki Y. The effect of critical reading skills on the evaluation skills of the creative reading process. *Eurasian J Educ Res.* 2020;2020(88):199-224.
7. Walz J. Critical reading and the Internet. *French Rev.* 2001;1193-205.
8. Van LH, Li CS, Wan R. Critical reading in higher education: A systematic review. *Think Ski Creat [Internet].* 2022;44:101028. Available from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1871187122000311>
9. OZENSOY AU. The Effect of Critical Reading Skill on Academic Success in Social Studies. *Eurasian J Educ Res.* 2021;21(93):319-36.
10. Günay N. Türk dilinde retorik soru. *USBAD Uluslararası Sos Bilim Akad Derg.* 2020;2(4):512-33.
11. Kusiak-Pisowacka M. Developing Critical Reading Skills: A Coursebook Evaluation Study. 2020 Dec;16.
12. Aydın B. Türkiye'de eleştirel okuma konusunda yapılmış lisansüstü tezlerin incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edeb Araştırmaları Derg.* 2020;18(18):76-87.
13. Koçak E. Investigation Of Critical Reading Skills Of Education Faculty Students. *Türk Akad Yayınlar Derg.* 2020;4(1):17-30.
14. Ataç BA, Ünal ET. Yabancı Dil Öğretiminde Yansıtıcı Öğretim Tekniklerinin Eleştirel Okuma Becerisine Etkileri. *Int J Lang Educ Teach.* 2020;8(1):1062-73.
15. Yeşilyurt E. Öğrenme Stratejileri. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Derg.* 2021;18(Özel Sayı).
16. Öz A. Kaynak ve alıcı yönünden etkili iletişimin odak noktaları ve bunların di ni iletişime etkileri. *Bilimname.* 2017;33:119-39.
17. Ferrari-Bridgers F, Vogel R, Lynch B. Fostering and Assessing Critical Listening Skills in the Speech Course. *Int J List.* 2017;31(1):19-32.
18. Schieble M, Vetter A, Monét Martin K. Critical Listening for Critical Conversations. *English J.* 2021;111(2):73-9.
19. Bourdeaud'hui H, Aesaert K, van Braak J. Exploring the relationship between metacognitive awareness, motivation, and L1 students' critical listening skills. *J Educ Res [Internet].* 2021;114(1):40-51. Available from: <https://doi.org/10.1080/00220671.2021.1872474>
20. TEMUR T. Dinleme Metinlerinden Önce Ve Sonra Sorulan Soruların Üniversite Öğrencilerinin Dinlediğini Anlama Beceri Düzeyine Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Derg.* 2010;29.
21. Maden S, Durukan E. The evaluation of listening styles of Turkish teacher candidates in terms of different variables. *Mehmet Akif Ersoy Univ J Soc Sci Inst.* 2011;3(4):101-12.
22. Trace J. Designing a task-based critical listening construct for listening assessment. 2013;
23. Floyd JJ, Clements SM. The vital importance of critical listening: An extended example. *Int J List.* 2005;19(1):39-47.

24. Doğan B. Strateji temelli dinleme etkinliklerinin yedinci sınıf öğrencilerinin dinleme becerisiyle strateji kullanma düzeyine etkisi [Internet]. İnönü Üniversitesi; 2017. Available from: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
25. Azizoglu Nİ, Okur A. Eleştirel dinleme becerisinin kapsamının incelenmesi. RumeliDE Dil ve Edeb Araştırmaları Derg. 2021;22(14):327–37.
26. Fidan M. Ortaokul öğrencilerinin Türkçe dersinde kullandıkları eleştirel dinleme stratejilerinin çeşitli değişkenler yönünden incelenmesi. RumeliDE Dil ve Edeb Araştırmaları Derg. 2019;15(15):79–98.
27. Gülten E, Zekerya B. Activity suggestions for improving critical listening skills. Educ Res Rev. 2019;14(17):639–46.
28. Özbay M. An Evaluation of Turkish Education Programs in Terms of Listening Skills. J Turkish Stud. 2012;7.
29. Tiryaki EN, Ateş B. Tartışmacı yazma bağlamında eleştirel yazma öğretimine ait izlençe önerisi. RumeliDE Dil ve Edeb Araştırmaları Derg. 2021;23(23):153–66.
30. Karabay A. Evaluation of the Thesis Based on Critical Thinking Skill in Terms of Critical Writing Criteria. Eğitimde Kuram ve Uygul Artic /Makaleler J Theory Pract Educ. 2015;11(3):1043–60.
31. Bitir T, Duran E. İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Eleştirel Yazma Becerilerinin Geliştirilmesinde Öz Düzenlemeli Strateji Geliştirme Modelinin Etkisi. Vol. 18, Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi. 2023. 140–176 p.
32. Canagarajah AS. Critical Academic Writing and Multilingual Students [Internet]. University of Michigan Press; 2013. Available from: <https://muse.jhu.edu/pub/166/monograph/book/25170> ER -
33. Wallace M, Wray A. Critical Reading and Writing for Postgraduates [Internet]. 4th Editio. Bowen J, editor. UK: SAGE Publications; 2019. 92 p. Available from: [https://books.google.co.id/books?id=Dw88Mu05WUgC&pg=PR11&lpg=PR11&dq=Wallace+M+and+Wray+A+\(2006\)+Critical+Reading+and+Writing+for+Postgraduates+google+book&source=bl&ots=dfzLJ4d3tz&sig=ACfU3U0KvEiXCOKLUNZb8sgl-NWxdN_UShA&hl=id&sa=X&ved=2ahUKEwir18vexqzAhX](https://books.google.co.id/books?id=Dw88Mu05WUgC&pg=PR11&lpg=PR11&dq=Wallace+M+and+Wray+A+(2006)+Critical+Reading+and+Writing+for+Postgraduates+google+book&source=bl&ots=dfzLJ4d3tz&sig=ACfU3U0KvEiXCOKLUNZb8sgl-NWxdN_UShA&hl=id&sa=X&ved=2ahUKEwir18vexqzAhX)
34. Bitir T. Öz Düzenlemeli Strateji Geliştirme Modelinin İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Eleştirel Yazma Becerilerini Geliştirmeye Etkisi. Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü; 2022.
35. Karabay A. Eleştirel Yazma Eğitiminin Türkçe Öğretmeni Adaylarının Yazma Akademik Başarılarına Ve Eleştirel Yazma Düzeylerine Etkisi. Electron Turkish Stud. 2013;8(9):1729–43.
36. Çakmak E, Civelek F. Tartışmacı Yazma Eğitiminin Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Yazma Kaygılarına Etkisi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Derg [Internet]. 2013;33(2):355–71. Available from: <http://gefad.gazi.edu.tr/article/view/5000078373>

Bölüm 8

ELEŞTİREL DÜŞÜNMENİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ahu ÇIRLAK¹

Giriş

Eleştirel düşünme becerilerinin değerlendirilmesi hem eğitim hem de pratik uygulamalar açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda, eleştirel düşünmeyi değerlendirmek, hemşirelerin ve hemşirelik öğrencilerinin problem çözme, analitik düşünme, eleştirel analiz yapma gibi kritik yeteneklerini anlamak ve geliştirmek için kilit bir süreçtir.

Bu bölümde eleştirel düşünmeyi değerlendirmenin önemi ve eleştirel düşünmeyi değerlendirmeye yönelik veri toplama araçları hakkında bilgiler verilmiştir. Eleştirel düşünmeyi ölçmeye yönelik uluslararası literatürde kullanılan veri toplama araçları ile Türkiye’de geçerlik ve güvenilirliği yapılan ya da Türkçe’ye uyarlanan eleştirel düşünmeyi değerlendiren veri toplama araçları ele alınmıştır.

Eleştirel Düşünmenin Değerlendirilmesinin Önemi

Hemşirelerin nitelikli bir hasta bakımı sağlayabilmeleri için eleştirel düşünme becerilerini kullanmaları gerekmektedir (1,2). Hemşireler için klinik karar verme ve problem çözme süreçleri, gelişmiş eleştirel düşünme becerileri gerektirir. Eleştirel düşünmenin değerlendirilmesi hem öğretim ortamlarında öğrenciler için hem de bakım ortamlarında hemşireler için gerçekleştirilen eylemlerin, izlenen stratejilerin etkinliğini incelemenin yanı sıra öğrencilerin veya hemşirelerin bilişsel kapasitesindeki eksikleri ve gelişim alanlarını belirlemek açısından da önemlidir (3).

Eleştirel Düşünmenin Değerlendirilmesine Yönelik Veri Toplama Araçları

Eleştirel düşünme spesifik testler veya çok boyutlu testlerle değerlendirilebilir. Spesifik testlerde eleştirel düşünmenin belli bir yönüne odaklanılırken çok

¹ Dr., Güven Hastanesi Hemşirelik Hizmetleri Direktörlüğü, ahu-c@hotmail.com,
ORCID iD:0000-0002-0442-4893

Sonuç

Eleştirel düşünme becerisi bakımın en üst düzeye çıkarılması için geliştirilmesi gereken bir unsurdur. Bu yüzden hemşirelerin eleştirel düşünme biçimini geliştirebilmeleri için yaşam boyu öğrenme felsefesini benimsemeleri gerekir. Öğrencilik yıllarında ve mesleki yaşantılarında çeşitli kongre, seminer, sempozyuma katılarak, araştırma yaparak, uluslararası literatürü takip ederek ve vaka analizi, rol-play, drama teknikleri, sanat terapi gibi hizmet içi eğitimlere katılarak eleştirel düşünme becerilerini geliştirebilirler. Bu süreçte eleştirel düşünme becerilerinin gelişiminin izlenmesi amacıyla eleştirel düşünebilme becerilerinin değerlendirilmesi önem kazanmaktadır. Geçerli ve güvenilir veri toplama araçları ile hemşirelerin ve öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin belirlenmesi ve gelişiminin izlenmesi sağlanabilir; eleştirel düşünmeyi geliştirmeye yönelik eylemlerin etkisi değerlendirilebilir.

Güncel literatür incelendiğinde uluslararası çalışmalarda çeşitli ölçüm araçları ile eleştirel düşünmenin değerlendirildiği; ulusal literatürde ise bu ölçüm araçlarının sınırlı olarak geçerlik ve güvenilirliğinin yapıldığı belirlenmiştir. Bununla birlikte hemşirelik alanına özgü bir eleştirel düşünme ölçeğine ulaşamamıştır. Hemşirelik alanında eleştirel düşünmenin değerlendirilebilmesi için uygun veri toplama araçlarının geliştirilmesi veya geçerlik güvenilirliğinin yapılması oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

1. Falco-Pegueroles A, Rodriguez-Martin D, Ramos-Pozon S. **Critical thinking in nursing clinical practice, education and research: From attitudes to virtue.** *Nursing Philosophy*, 2021; 22(1): e12332.
2. Kaya A, Şendir M. Hemşirelik eğitimi uygulamalarında eleştirel düşünme stratejileri ve boyutları. *Hemşirelik Bilimi Dergisi*, 2021; 4(3):163-168.
3. Carter AG, Creedy DK, Sidebotham M. Evaluation of tools used to measure critical thinking development in nursing and midwifery undergraduate students: a systematic review. *Nurse Education Today*, 2015; 35(7): 864-874.
4. Demir Dikmen Y, Yıldırım Usta Y. Hemşirelikte eleştirel düşünme. *S.D.Ü. Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2013; 4(1): 31-38.
5. Facione PA. Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment and Instruction. Executive Summary "The Delphi Report". Mellbrae, CA: The California Academic Press, 1990. (22/07/2023 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/242279575_Critical_Thinking_A_Statement_of_Expert_Consensus_for_Purposes_of_Educational_Assessment_and_Instruction adresinden ulaşılmıştır).
6. Kökdemir D. Belirsizlik durumlarında karar verme ve problem çözme. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003.

7. Bingöl G, Gorgen Ö, Özdelikkara A. Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ve bunu etkileyen faktörler. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 2012; 20(3): 219-226.
8. Çelik S, Yılmaz F, Karataş F, Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ve etkileyen faktörler. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 2015; 2(1): 74-85.
9. Erzincanlı S, Zaybak A. Yoğun bakım hemşirelerinin eleştirel düşünme eğilimleri ve etkileyen etmenler: bir üniversite hastanesi örneği. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 2016; 24(3): 165-173.
10. İskender MD, Karadağ A. Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinin belirlenmesi. *DEUHFED*, 2015; 8 (1), 3-11
11. Uyar MG, Güven ŞD. Hemşirelik öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimleri ile otonomi düzeyleri arasındaki ilişki. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, 2020; 3(7): 421-430.
12. Karadağ M, Alparslan Ö, İşeri ÖP. Ebelik ve hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ve öğrenme stilleri. *Cukurova Medical journal*, 2018; 43(1):13-21.
13. Kanbay Y, Aslan Ö, Işık E. Hemşirelik lisans öğrencilerinin problem çözme ve eleştirel düşünme becerileri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2013; 3(3):244-251.
14. Afşar F, Özkan A, Arslanoğlu, A. Hemşirelerin eleştirel düşünme eğilimleri: Bir eğitim ve araştırma hastanesi örneği. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 2018; 5(1): 71-75.
15. Erkuş B, Bahçecik N. Özel hastanelerde çalışan yönetici hemşirelerin ve hemşirelerin eleştirel düşünme düzeyi ve problem çözme becerileri. *MÜSBED* 2015;1(1):1-9.
16. Valenzuela J, Nieto A M, Saiz, C. Critical thinking motivational scale: a contribution to the study of relationship between critical thinking and motivation. *Journal of Research in Educational Psychology*, 2011; 9(2): 823-848.
17. Dönmez B, Kaya F. Eleştirel düşünme motivasyonu ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2016; 13(2): 159-173.
18. Atasayar Şen B, İşeri Ö. Eleştirel düşünme eğitiminin öğrencilerin hemşirelik tanıları belirleme, algılama ve eleştirel düşünme motivasyonuna etkisi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 2023; 11(2): 1416-1430.
19. Bayram A, Özşaban A, Durgun H. Nursing students' perceptions of nursing diagnoses, critical thinking motivations, and problem-solving skills during distance learning: A multicentral study. *International Journal of Nursing Knowledge*, 2022; 33(4): 304-311.
20. Çalışkan N, Karadağ M, Durmuş İskender M. Eleştirel düşünme dersinin hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ve eleştirel düşünme motivasyonlarına etkisi. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi*, 2020;12(4):544-51.
21. Ennis R H, Millman J. Cornell critical thinking test, level x (5th ed.). Seaside, CA: The Critical Thinking Company; 2005.
22. Şahin Ö. Eleştirel düşünme becerilerini ölçmeyi amaçlayan iki testin psikometrik özelliklerinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin, 2009.
23. Bapoğlu Dümenci SS. Yaratıcı drama tekniklerinden faydalanarak çocuk gelişimi programı öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinin geliştirilmesine yönelik çalışma. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 2017; 12(1):105-116.
24. Akar, C. İlköğretim öğrencilerinde eleştirel düşünme becerileri. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007.

25. Bapoğlu SS, Açıköz F, Kapısız Ö, Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmede drama yönteminin kullanılması. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2011;1(3): 17-21.
26. Şenturan L. Hemşirelik öğrencilerinde eleştirel düşünme. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2006.
27. Evcen D. Watson-Glaser eleştirel akıl yürütme gücü testi'nin (form s) Türkçeye uyarılma çalışması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2002.
28. Aybek B. Konu ve beceri temelli eleştirel düşünme öğretiminin öğretmen adaylarının eleştirel düşünme eğilimi ve düzeyine etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2006.
29. Semerci N, Semerci Ç, Fatma Ü, Yılmaz E, Yılmaz Ö. Eleştirel düşünme engelleri (ELDEN) ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik Çalışmaları. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 2019; 8(1): 281-299.
30. Duru E, Özgüngür S, Yıldırım Ö, Duatepe-Paksu A, Duru S. Pamukkale eleştirel düşünme becerisi ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *International Journal of Assessment Tools in Education*, 2022; 9(3):741-771.
31. Shirazi F, Heidari S. The Relationship Between Critical Thinking skills and learning styles and academic achievement of nursing students. *The Journal of Nursing Research:JNR*, 2019; 27(4):e38.
32. Fero LJ, O'Donnell JM, Zullo TG, Dabbs AD, Kitutu J, Samosky JT, Hoffman LA. Critical thinking skills in nursing students: comparison of simulation-based performance with metrics. *J Adv Nurs*, 2010; 66(10):2182-2193.
33. Berger K, Cianelli R, Valenzuela J, Villegas N, Blazquez C, Toledo C, Ramirez-Barrantes R. Motivation for critical thinking in nursing students in Chile. *Hisp Health Care Int*, 2021;19(2):131-137.
34. Boso CM, van der Merwe AS, Gross J. Critical thinking disposition of nursing students: A quantitative investigation. *Nurse educ Pract*, 2021; Aug:55:103167.
35. Alamrani MH, Alammara KA, Alqahtani SS, Salem OA. Comparing the effects of simulation-based and traditional teaching methods on the critical thinking abilities and self-confidence of nursing students. *J Nurs Res*, 2018; 26(3):152-157.

Bölüm 9

ELEŞTİREL DÜŞÜNMEYE YÖNELİK ENGELLER

Arzu AKMAN YILMAZ¹

“Kuşkuculuğun gereçleri toplumumuzdaki bireylere verilmiyor, günlük hayatta deneyimlenen düş kırıklıkları sonrasında kendiliğinden filizleniyor.”

Carl SAGAN

Giriş

Günümüzün bilgi toplumunda teknolojinin sağladığı kolaylıklarla birlikte bilgiye her yerden kolayca erişebilmek ve bilgi üretebilmek oldukça kolaylaşmıştır. Bu bilgi yoğunluğu içinde doğru bilgi elde etmek için bilginin kaynağının ve güvenilirliğinin sorgulanması gereklidir. Bu eylem eğitim, iş ve toplumsal hayatın önemli becerilerinden biri olarak kabul edilen eleştirel düşünme becerilerine sahip olmayı ve bu becerileri sürekli geliştirmeyi gerektirir. Ancak eleştirel düşünmeyi engelleyen bireysel, sosyo-kültürel ve psikolojik bazı faktörler söz konusudur. Elbette ki eleştirel düşünmenin geliştirilmesi öncelikle bu engellerin iyi bir şekilde bilinmesini, ortadan kaldırılması yönünde eylemler gerçekleştirilmesini ve eleştirel düşünmenin yaşam tarzına dahil edilmesini gerekli kılmaktadır. Bu bölümde eleştirel düşünmenin önündeki engeller mevcut güncel literatür kapsamında irdelenmiştir.

Eleştirel Düşünmeye Yönelik Engeller

Düşünme insanın doğal olarak sahip olduğu bir özellik olmasına rağmen eleştirel düşünme çaba ve zaman gerektiren bir düşünme biçimidir. Eleştirel düşünmeye yönelik bazı eğilimlere sahip olan bireylerde uygun teknik ve yöntemlerin kullanılması ile eleştirel düşünme becerileri geliştirilebilir. Ancak bu gelişme tek bir ders veya kurs gibi kısa süreli bir girişim ile kazanılmış ise kişinin elde ettiği kazanımlar kullanılmadığı veya geliştirilmediği takdirde zamanla yeterliliğini

¹ Dr. Öğr.Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü İç Hastalıkları Hemşireliği AD, aayilmaz@ibu.edu.tr , ORCID iD: 0000-0003-0232-5987

Tablo 2. Eleştirel düşünmeye yönelik engelleri incelemeye ilişkin aşağıda soru örnekleri

Eleştirel düşünmeye yönelik engelleri incelemeye ilişkin soru örnekleri

Zaman zaman haberlerde alanınızla alakalı haberler yer alıyor mu? Bu konular gerçeği ne kadar yansıtıyor olabilir? Bu haberler sizin mesleğinize ilişkin algılarınızı etkiliyor mu? Bu haberlerin toplumun mesleğinize ilişkin algılarını etkilediğini düşünüyor musunuz? Nasıl? Bu olaylarla ilgili daha doğru bir resim elde edebilmek için ne yapılabilir?

Kendiniz için eleştirel düşünmeye yönelik hangi engellerin var olduğunu düşünüyorsunuz? Bu engelleri giderebilmek için neler yapabilirsiniz?

Kendi düşünme tarzınızda hangi benmerkezci önyargılara sahip olduğunuzu düşünüyorsunuz? Hangi durumlarda benmerkezci yaklaşım sergiliyorsunuz? Bu yaklaşım davranışlarınızı nasıl etkiliyor?

Kendi düşünme tarzınızda hangi sosyo-merkezci önyargılara sahip olduğunuzu düşünüyorsunuz? Hangi durumlarda benmerkezci yaklaşım sergiliyorsunuz? Bu yaklaşım davranışlarınızı nasıl etkiliyor?

“Hastalık” veya “sağlık” veya “bakım” veya “ölüm” veya “yaşam kalitesi” veya “yaşlılık” (bu kavramlar alana özgü olarak çeşitlendirilebilir) kavramını kendi kişisel deneyimlerinizi göz önüne alarak açıklayın. Açıklamanızda belirgin olarak hangi önyargılara sahip olduğunuzu inceleyin.

Şuanda veya daha önce okuduğunuz bir kitaptan eleştirel düşünmeye ilişkin engellere örnek olabilecek alıntılar seçiniz. Bu alıntıları neden seçtiğinizi, aynı alıntıları tekrar seçip seçmeyeceğinizi ve nedenini, bu alıntılardan hangi yeni bilgileri öğrendiğinizi yazınız.

KAYNAKÇA

1. Aston KJ. ‘Why is this hard, to have critical thinking?’ Exploring the factors affecting critical thinking with international higher education students. *Act Learn High Educ.* 2023;0(0):1–14.
2. Dwyer CP. An evaluative review of barriers to critical thinking in E educational and real-world settings. *J Intell.* 2023;11(105):1–17.
3. Hakan Gündoğdu. Niçin eleştirel düşünemiyoruz?: Eleştirel düşünmenin engelleri. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Derg.* 2012;146:43–52.
4. Aybek B. Eleştirel Düşünmeye Yönelik Engeller. In: *Eleştirel Düşünme ve Disiplinlerarası Eleştirel Düşünme Rehberi*. 1. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık; 2017. p. 18–25.
5. Nilson LB. Ten Reasons Why Teaching Critical Thinking is so Challenging. In: *Infusing Critical Thinking Into Your Course*. 1.st editi. New York: Routledge.; 2023. p. 28–44.
6. Heggy T. The Four Idols. *Cult Civilization, Humanit.* 2021;222–7.
7. Hüseyin Gazi Tokdemir. Francis Bacon ve Yeni Bilimsel Yöntem. *Bilim ve Tek Derg [Internet]*. 2011;524:10–106. Available from: <https://services.tubitak.gov.tr/eder-gi/yazi.pdf;jsessionid=soPawOmrXuQbJUiXIPrIPoZJ?dergiKodu=4&cilt=44&sayi=740&sayfa=104&yaziid=31979>

8. Pehlivan M. Francis Bacon'ın ortaya koyduğu hakikat ölçüsü ve bilgi kaynağı çerçevesinde yenedünya insanı sorunsalının çözümü. *Türkiye Mesleki ve Sos Bilim Derg.* 2019;1(2):10-7.
9. Ruggiero VR. *Eleştirel Düşünme İçin Bir Rehber*. 1. Baskı. İstanbul: ALFA; 2017.
10. Baillargeon N. Medya. In: *Aklın ve Bilimin Işığında Eleştirel Düşünme Kılavuzu*. 1. Baskı. Ankara: Dipnot Yayınları; 2017. p. 231-52.
11. Sagan C. *Karanlık Bir Dünyada Bilimin Mum Işığı*. 1995.
12. Abdullah AGK, Alzaidiyeen NJ, Yee NM. The Practices of Critical Thinking Component and Its Impact in Malaysian Nurses Health Education. *Int Educ Stud.* 2010;3(1):73-82.
13. Manalo E, Kusumi T, Koyasu M, Michita Y, Tanaka Y. To what extent do culture-related factors influence university students' critical thinking use? *Think Ski Creat [Internet]*. 2013;10:121-32. Available from: <http://dx.doi.org/10.1016/j.tsc.2013.08.003>
14. Raterink G. Critical thinking - Reported enhancers and barriers by nurses in long-term care: Implications for staff development. *J Nurses Staff Dev.* 2011;27(3):136-42.
15. Futami A, Noguchi-Watanabe M, Mikoshiba N, Yamamoto-Mitani N. Critical thinking disposition among hospital nurses in Japan: Impact of organizational versus personal factors. *Japan J Nurs Sci.* 2020;17(2):1-9.
16. Christodoulakis A, Zografakis Sfianakis M, Tsiligianni I. Suggestions for overcoming the barriers to critical thinking in nursing. *Japan J Nurs Sci.* 2023;20(3):1-4.
17. Sun Y, Yin Y, Wang J, Ding Z, Wang D, Zhang Y, et al. Critical thinking abilities among newly graduated nurses: A cross-sectional survey study in China. *Nurs Open.* 2023;10(3):1383-92.
18. Urhan E, Zuriguel-Perez E, Harmancı Seren AK. Critical thinking among clinical nurses and related factors: A survey study in public hospitals. *J Clin Nurs.* 2022;31(21-22):3155-64.
19. Shirazi F, Heidari S. The relationship between critical thinking skills and learning styles and academic achievement of nursing students. *J Nurs Res.* 2019;27(4):1-7.
20. Wong SHV, Kowitlawakul Y. Exploring perceptions and barriers in developing critical thinking and clinical reasoning of nursing students: A qualitative study. *Nurse Educ Today [Internet]*. 2020;95(December 2019):104600. Available from: <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2020.104600>
21. Gençer Şendur E, Yılmaz AA, Gör A, İzzet BA, Üniversitesi B, Fakültesi SB, et al. Hemşirelik Sürecinde Anahtar Öge: Eleştirel Düşünme Key Element in The Nursing Process: Critical Thinking. 2023;4(1):118-35.

Bölüm 10

ELEŞTİREL DÜŞÜNME EGZERSİZLERİ

Şeyma DEMİR ERBAŞ¹
Elif GENÇER ŞENDUR²

Giriş

Günümüzde, karmaşık bakım ortamlarında sağlık çalışanlarının hızlı ve doğru kararlar vermelerini gerektiren bilişsel becerilere sahip olmaları beklenir (1). Bu becerilerden biri olduğunu bildiğimiz eleştirel düşünme sürecinde hemşire bakım verdiği bireylerin sağlık gereksinimlerini belirler ve bütüncül bir yaklaşımla bireye özgü hemşirelik bakım planını gerçekleştirir.

Eleştirel düşünme, hemşirelerin günlük çalışmalarının bir parçasıdır (2). Rogal et al. (3)'un da ifade ettiği gibi, "sağlık hizmetlerinin sunumunda artan karmaşık gereksinimler ve genişleyen roller, hemşirelerin eleştirel düşünen ve kendi kendini yöneten öğrenenler olmasını gerektirmektedir." Bu nedenle, hemşirelik eğitiminin henüz ilk yıllarından itibaren eleştirel düşünür hemşirelerin yetiştirilmesinin önemli olduğuna inanıyoruz. Literatürde düşük eleştirel düşünme becerilerine sahip oldukları bildirilen hemşirelik öğrencileri için hemşire eğitimciler, bu becerileri kazandırmak ve geliştirmek amacıyla ya yeni stratejiler üretmeli ya da etkinliği kanıtlanmış öğretim yöntemlerini aktif bir şekilde kullanmalıdır (4-6). Gelişmiş ve iyi uygulanan eleştirel düşünme becerileri sayesinde mesleki yeterliliklerin gelişmesinin yanı sıra karar verme yetisi de güçlenir (7). Böylece hemşirelik bakımının kalitesi, hasta güvenliği ve memnuniyet daha fazla artar.

Hemşirelikte eleştirel düşünmeyi geliştirmek için bir dizi yöntem ve strateji tanımlanmış ve kullanılmaktadır. Bunlara, kitabın önceki bölümlerinde geniş bir şekilde yer verilmiştir. Bu bölümün temel amacı ise, önceden tanımlanmış ve hali hazırda kullanılmakta olan öğretim yöntemlerini hasta senaryoları aracılığıyla kullanarak eleştirel düşünme pratiği yapmaktır. Bu doğrultuda, üç farklı öğretim tekniği ile egzersizler yapılacaktır: (1) kavram haritaları, (2) altı şapkalı düşünme

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü İç Hastalıkları Hemşireliği AD, seymademir@ibu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-4112-9161

² Arş. Gör., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü İç Hastalıkları Hemşireliği AD, elifgencer@ibu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-6420-1600

Sonuç

Kitabın bu bölümünde hemşirelikte eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek amacıyla kullanılacak yöntemlerin senaryoya dayalı egzersizlerine yer verilmiştir. Kavram haritası, altı şapkalı düşünme ve beyin fırtınası yöntemleri üzerinde durulmuştur. Her bir yöntemin sistematik şekilde uygulanabilmesi için oluşturulan yönergeler uygulama alanlarında ve hemşirelik eğitiminde yenilikçi ve yaratıcı fikirler üretmek, bilgileri analiz-sentez etmek ve dolayısıyla eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek amacıyla kullanılabilir. Bu sayede, hemşirelerin/hemşirelik öğrencilerinin teorik ve bakıma yönelik bilgi düzeylerini artırma yoluyla uygun ve doğru klinik kararlar verebilmelerine katkı sağlanmış olur.

KAYNAKÇA

1. Carbogim F da C, Barbosa ACS, de Oliviera LB, et al. Educational intervention to improve critical thinking for undergraduate nursing students: A randomized clinical trial. *Nurse Education in Practice*. 2018;33:121-126. doi:10.1016/j.nepr.2018.10.001
2. Von Colln-Applying C, Giuliano D. A concept analysis of critical thinking: A guide for nurse educators. *Nurse Education Today*. 2017;49:106-109. doi:10.1016/j.nedt.2016.11.007
3. Rogal SM, Young J. Exploring critical thinking in critical care nursing education: A pilot study. *The Journal of Continuing Education in Nursing*. 2008;39(1):28-33. doi:10.3928/00220124-20080101-08
4. Aydın A, Kurudi rek F. Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinin yaratıcılıklarına etkisi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*. 2021;9(1):140-149. doi:10.33715/inonusaglik.831126
5. Uyar MG, Güven ŞD. Relationship between the student nurses' critical thinking dispositions and autonomy levels. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*. 2020;3(7):421-430. doi:10.5222/SHYD.2020.71676
6. Yıldırım N, Çatal E. Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ile klinik karar verme becerileri ilişkisi. *YOBÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 2022;3(2):177-185.
7. Gençer Şendur E, Akman Yılmaz A. Hemşirelik Sürecinde Anahtar Öge: Eleştirel Düşünme. *Yaşam Boyu Hemşirelik Dergisi*. 2023;3(1):118-135. doi:10.29228/Innursing.67683
8. Carvalho DPSRP, Azevedo IC, Cruz GKP, et al. Strategies used for the promotion of critical thinking in nursing undergraduate education: A systematic review. *Nurse Education Today*. 2017;57:103-107. doi:10.1016/j.nedt.2017.07.010
9. Yue M, Zhang M, Zhang C, et al. The effectiveness of concept mapping on development of critical thinking in nursing education: A systematic review and meta-analysis. *Nurse Education Today*. 2017;52:87-94. doi:10.1016/j.nedt.2017.02.018
10. Erdem E, Efe YS, Başdaş Ö, ve ark. Hemşirelik öğrencilerinde kavram haritasının problem çözme ve eleştirel düşünme düzeylerine etkisi. *Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2017;26(2):147-152.

11. Jaafarpour M, Aazami S, Mozafari M. Does concept mapping enhance learning outcome of nursing students? *Nurse Education Today*. 2016;36:129-132. doi:10.1016/j.nedt.2015.08.029
12. Ökten Ç, Güdek Seferoğlu E. Hemşirelik eğitiminde kavram haritası kullanımının yaratıcı düşünme eğilimleri ve akademik öz-yeterlik düzeyine etkisi. *Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2022;31(2):229-234. doi:10.34108/eujhs.964817
13. Turan FD. Çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği dersini alan hemşirelik öğrencilerinin kavram haritasına ilişkin algıları: bir metafor çalışması. *Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 2022;7(1):1-12. doi:10.47479/ihead.951944
14. Bulechek GM, Butcher HK, Dochterman JM, Wagner C, eds. *Hemşirelik Girişimleri Sınıflaması (NIC)*. 6th ed. Nobel Tıp Kitapevleri, in collaboration with Elsevier; 2017.
15. Culha I. Active learning methods used in nursing education. *Journal of Pedagogical Research*. 2019;3(2):74-86. doi:10.33902/JPR.2019254174
16. Özkütük N, Orgun F, Sezer H. Hemşirelik eğitiminde altı şapkalı düşünme tekniğinin kullanımı: iki farklı tekniğin karşılaştırılması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 2019;27(4):1553-1562. doi:10.24106/kefdergi.3150
17. Sreeramana Aithal, Suresh Kumar P. M. Ideal analysis for decision making in critical situations through six thinking hats method. *International Journal of Applied Engineering and Management Letters*. 2017;1(2):1-9. doi:10.5281/ZENODO.838378
18. Mostafa MF, Mansour HE, Abdrahman HA. The effectiveness of using the six-hats teaching method on improving thinking skills among critical care nursing students. *International Academic Journal of Health, Medicine and Nursing*. 2020;2(1):1-11.
19. Al-Samarraie H, Hurmuzan S. A review of brainstorming techniques in higher education. *Thinking Skills and Creativity*. 2018;27:78-91. doi:10.1016/j.tsc.2017.12.002
20. Linsenmeyer M. Brief activities: questioning, brainstorming, think-pair-share, jigsaw, and clinical case discussions. In: Fornari A, Poznanski A (eds.) *How-to guide for active learning*. New York: International association of medical science educators (IAMSE); 2021. p. 39-66.
21. Boonyoung N, Kamonmarttayakul K, Phumdoung S. Comparison of modified hybrid brainstorming with a conventional brainstorming program to enhance nurses' innovative idea generation. *The Journal of Continuing Education in Nursing*. 2021;52(2):72-78. doi:10.3928/00220124-20210114-06
22. Geuna S, Giacobini-Robecchi MG. The use of brainstorming for teaching human anatomy. *The Anatomical Record*. 2002;269(5):214-216. doi:10.1002/ar.10168
23. Kamonmarttayakul K, Boonyoung N, Phumdoung S. Effectiveness of modified hybrid brainstorming learning program in increasing innovative work behavior and innovative idea performance among nurses. *Trends in Sciences*. 2021;18(22):500. doi:10.48048/tis.2021.500
24. Putri P, Mardijanto S, Susanti IA. Jurnal Pengabdian Pada Masyarakat. *Jurnal Pengabdian Pada Masyarakat*. 2023;7(2): 396-399.
25. Özden B. Beyin fırtınası tekniği. İçinde: Kızılkaya Namlı A (ed.) *Eğitimin Kavramsal Temelleri 5: Öğretim Teknikleri*. 1. Baskı. İstanbul: Efe Akademik Yayıncılık; 2022. p. 49-60.
26. Karataş S, Akçayır G, Tosik Gün E. Yaratıcı düşünme becerisinin geliştirilmesinde ters beyin fırtınası tekniğinin etkililiği üzerine nitel çalışma. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*. 2016;6(1):42-58.